

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

**ΦΛΩΡΙΝΑ,
ΜΑΙΟΣ 2017**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΠΟΝΤΟΚΩΜΗΣ
ΚΟΖΑΝΗΣ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ
ΑΝΑΛΥΣΗ**

**REGISTRATION PONTOKOMI'S
ASSOCIATIONS. HISTORICAL AND
CULTURAL ANALYSIS**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΑΝΑΤΟΛΗ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΑΕΜ: 2831

**ΕΠΟΠΤΗΣ: ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΒΑΜΒΑΚΙΔΟΥ,
ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

**Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΠΕΤΣΑΣ,
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ	2
ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο οικισμός της Ποντοκώμης	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Σύλλογοι Ποντοκώμης	10
2.1 Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκώμης.....	10
2.1.1 Ιστορία του Συλλόγου.....	10
2.1.2 Μέλη και οργάνωση Συλλόγου	11
2.1.3 Εκδηλώσεις του συλλόγου	15
2.2 Σύλλογος Περιβάλλοντος και Ποιότητας Ζωής Ποντοκώμης	17
2.3 Γυμναστικός Σύλλογος Ποντοκώμης.....	18
2.4 Αθλητικός Σύλλογος Ποντοκώμης (Α.Σ.Π.).....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ιστορική ανάλυση	22
3.1 Το χρονικό μιας μετακίνησης: Πόντος – Καύκασος - Δυτική Μακεδονία.....	22
3.2 Μετονομασία από Ερδομούς σε Ποντοκώμη.....	36
3.3 Η ιστορία της Ποντοκώμης μέσα από αρχεία και τεκμήρια	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Πολιτισμική ανάλυση	43
4.1 Εκπαίδευση στη Ποντοκώμη.....	43
4.2 Σχέσεις προσφύγων-ντόπιων	47
4.3 Η άποψη για τους Καυκάσιους και η αριστερή τους τοποθέτηση	49
4.4 Δράσεις Καυκάσιων Ποντοκώμης.....	51
4.5 Έθιμα-Παραδόσεις από τον Καύκασο.....	53
4.1.1 Ο γάμος στον Καύκασο- Έθιμα.....	53
4.1.2 Έθιμα της βάπτισης	56
4.1.3 Χοροί από τον Πόντο και τον Καύκασο	57
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	58
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	60

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Σημερινή άποψη της Ποντοκώμης.....	8
Εικόνα 2: Απόσπασμα από την συμμετοχή του Πολιτιστικού Συλλόγου Ποντοκώμης στο 12 ^ο Διεθνές Φεστιβάλ Ποντιακών χορών στη Ξάνθη, Οκτώβριος 2016-(1)	16
Εικόνα 3: Απόσπασμα από την συμμετοχή του Πολιτιστικού Συλλόγου Ποντοκώμης στο 12 ^ο Διεθνές Φεστιβάλ Ποντιακών χορών στη Ξάνθη, Οκτώβριος 2016-(2)	16
Εικόνα 4: Στιγμιότυπο από το 8 ^ο Ανοιχτό Τουρνουά Σκάκι «Νίκος Σαμαράς» - Σεπτέμβριος 2016.....	19
Εικόνα 5: Αθλητικός Σύλλογος Ποντοκώμης	21
Εικόνα 6: Χάρτης του Κυβερνείου του Καρς	23
Εικόνα 7: Χάρτης της Επαρχίας Εορδαίας την εποχή εγκατάστασης των προσφύγων	32
Εικόνα 8: Εργάτριες καπνού της Ποντοκώμης ζητούν τα ημερομίσθια τους	38
Εικόνα 9: Δημοσίευμα του τοπικού τύπου για τα τεχνικά έργα στη λεκάνη Σαρηγκιόλ.....	39
Εικόνα 10: Απόσπασμα από το δημοσίευμα που αφορά την σύνδεση της Ποντοκώμης με το δίκτυο ηλεκτροφωτισμού	39
Εικόνα 11: Απόσπασμα από την εφημερίδα « Ριζοσπάστης» σχετικά με την απαλλοτρίωση έκτασης από τη ΔΕΗ.....	40
Εικόνα 12: Ποντοκώμη, ΔΕΗ και ανεργία.....	41
Εικόνα 13: Διαμαρτυρία αγροτών από την Ποντοκώμη στην Αθήνα.....	42
Εικόνα 14: Γυμναστικές επιδείξεις – Δημοτικό Σχολείο Ποντοκώμης 1951.....	45
Εικόνα 15: Δημοτικό Σχολείο Ποντοκώμης 1954.....	46
Εικόνα 16: Στιγμιότυπα από την διήμερη εκδρομή του σχολείου που έγινε το 1954.....	46

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Οικισμοί εγκατάστασης προσφύγων στην επαρχία Εορδαίας.....	30
---	----

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ολοκληρώνοντας την παρούσα πτυχιακή εργασία, θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες σε όσους βοήθησαν τόσο στα πλαίσια της παρούσας πτυχιακής εργασίας, όσο και κατά τη διάρκεια των σπουδών μου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω πρώτα από όλους την καθηγήτη κ. Βαμβακίδου για την ανάθεση και την επίβλεψη της πτυχιακής μου εργασίας καθώς και για την άψογη συνεργασία και καθοδήγηση του σε όλη τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής της εργασίας.

Θα ήθελα επίσης, να ευχαριστήσω τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, καθώς και όλους τους διδάσκοντες του τμήματος Νηπιαγωγών για τις γνώσεις που μου παρείχαν όλα αυτά τα χρόνια.

Τέλος, επειδή με την εργασία αυτή ολοκληρώνονται και οι σπουδές μου ως προπτυχιακός φοιτητής, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για την αμέριστη στήριξη που μου παρείχε όλα αυτά τα χρόνια

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα Πτυχιακή Εργασία πραγματεύεται την «Καταγραφή Συλλόγων Ποντοκόμης Κοζάνης – Ιστορική και Πολιτισμική Ανάλυση». Αρχικά, γίνεται μια αναφορά στον οικισμό της Ποντοκόμης, που είναι, πόσο πληθυσμός έχει και μπορεί να παρέχει στους κατοίκους του. Στην συνέχεια, παρουσιάζονται οι σύλλογοι της Ποντοκόμης, ο Πολιτιστικός Σύλλογος, όπου αναλύεται η ιστορία του Συλλόγου, η δομή του και ο τρόπος διοίκησης του καθώς και οι εκδηλώσεις που διεξήγαγε και διεξάγει. Επιπλέον, παρουσιάζονται η ταυτότητα και οι δράσεις των Συλλόγων Περιβάλλοντος και Ποιότητας Ζωής Ποντοκόμης, του Γυμναστικού Συλλόγου Ποντοκόμης καθώς και του Αθλητικού Συλλόγου Ποντοκόμης.

Έπειτα, περιγράφεται λεπτομερώς το χρονικό μετακίνησης των ελληνικών πληθυσμών του Πόντου από τον Πόντο, στον Καύκασο και από εκεί στη Δυτική Μακεδονία και την Ποντοκόμη συγκεκριμένα. Έπειτα, περιγράφεται η μετονομασία του οικισμού Ερδομούς σε Ποντοκόμη, οι συνθήκες που επικρατούσαν κατά την άφιξη των προσφύγων, ενώ επιχειρείται μια σύντομη παρουσίαση σημαντικών ιστορικών γεγονότων όπως τα κατέγραψε ο τύπος της εποχής.

Ακολούθως, παρουσιάζεται με πλούσιο υλικό η ιστορία της εκπαίδευσης στην Ποντοκόμη μέσα από το αρχείο του σχολείου που σώζεται, ενώ στη συνέχεια περιγράφονται τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν στις σχέσεις ντόπιων προσφύγων με την άφιξη των τελευταίων. Επίσης, παρουσιάζονται οι απόψεις για τους Καυκάσιους όπως και οι δράσεις που ανέπτυξαν οι Καυκάσιοι Ποντοκωμίτες. Τέλος, περιγράφονται τα κυριότερα έθιμα του γάμου, της βάφτισης και των χορών των Καυκάσιων, στοιχεία που συνθέτουν την πολιτισμική ταυτότητα τους.

Λέξεις κλειδιά: Καύκασος, Ποντοκόμη, Σύλλογοι

ABSTRACT

This Diploma Thesis deals with the “Registration of Pontokomi-Kozani Associations-Historical and Cultural Analysis”. Initially, we made a reference to the settlement of Pontokomi, where was it, how much population has and what Pontokomi can provide to its inhabitants. Then we presented the associations of Pontokomi, that presented the history the structure and management type of association, as well as the events that have conducted. In addition, we presented the identify and actions of the Pontokomi Environmental and Quality Life Association, Gymnastics Association and the Pontokomi Athletic Association.

Then, we described in detail the timeline of the movement of Greek populations of Pontus to Caucasus and after in Western Macedonia, particularly in Pontokomi. Then, we described the renaming of the settlement of Erdomus in Pontokomi, the conditions that prevailing at the time of arrival of the refugees, while we attempt a briefly presentation of important historical events as recorded by the newspapers of the era.

Subsequently, we presented the history of education in Pontokomi with many photos and archives from school, while we described the problems that had arisen to relation of refugees with local people. Also, we presented the views and actions developed by the Caucasian people that live in Pontokomi. Finally, we described the main customs of marriage, baptism and dances of the Caucasians and described elements that compose their cultural identify.

Key words: Caucasus, Pontokomi, Associations

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο οικισμός της Ποντοκώμης

Η Ποντοκώμη είναι ένας μεγάλος οικισμός που βρίσκεται στο κεντρικό τμήμα της Περιφερειακής Ενότητας Κοζάνης, στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας. Το χωριό βρίσκεται στους πρόποδες του όρου Σινιάτσικο (Άσκιο) σε υψόμετρο 710 μέτρα, μεταξύ των πόλεων της Κοζάνης και της Πτολεμαΐδας, όπου απέχει και από τις δύο 14 χιλιόμετρα.

Στην απογραφή του 2011 ο οικισμός της Ποντοκώμης αριθμούσε 1.116 κατοίκους. Πρόκειται για ένα προσφυγικό χωριό που οικοδομήθηκε σταδιακά με την άφιξη των πρώτων προσφύγων το 1922 στον παλιό μικρό τούρκικο οικισμό που ονομαζόταν Ερτομούς. Η διαμόρφωση του οικισμού έγινε ομοιόμορφα, με σχέδιο πόλης που εφαρμόστηκε και κάθε οικόπεδο περίπου ήταν έκτασης 900m². Η σημερινή ονομασία του χωριού δόθηκε με απόφαση της τότε κυβέρνησης το 1927, με το ΦΕΚ 18/1927 σελίδα 130. Η πρόσβαση στον οικισμό σήμερα γίνεται από την Εθνική Οδό Νο 3 Κοζάνης-Πτολεμαΐδας. Η Ποντοκώμη βρίσκεται σε πολύ μικρή απόσταση από τα θερμοηλεκτρικά εργοστάσια και ειδικά τον ΑΗΣ Καρδιάς καθώς και από τα ορυχεία λιγνίτη, γεγονός που συμβάλει στην επιδείνωση του φυσικού της περιβάλλοντος καθιστώντας τη Ποντοκώμη έναν «βιομηχανικό οικισμό». (Δήμος Κοζάνης, 2015)

Σήμερα ο οικισμός είναι αρκετά αναπτυγμένος καθώς διαθέτει οργανωμένη αγορά και υπηρεσίες υγείας (ιατρείο, φαρμακείο) καλύπτοντας τις ανάγκες πρωτοβάθμιας φροντίδας των κατοίκων. Στην Ποντοκώμη υπάρχει Νηπιαγωγείο, Δημοτικό καθώς και Γυμνάσιο που εξυπηρετεί και τους γύρω οικισμούς, ενώ λειτουργεί και Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης για παιδιά. Επίσης, υπάρχει γήπεδο ποδοσφαίρου με κερκίδες, γήπεδα μπάσκετ στο χώρο του Δημοτικού σχολείου καθώς και του Γυμνασίου, ενώ διαθέτει και γήπεδο 5x5 στον χώρο του Γυμνασίου. Επιπλέον, διαθέτει Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ.Ε.Π.), δημοτικό κατάστημα πολλαπλών χρήσεων, ανοιχτό αμφιθέατρο 2.500 θέσεων, πολιτιστικό, γυμναστικό και σύλλογο προστασίας του περιβάλλοντος, ομάδα ποδοσφαίρου, ερασιτεχνικές ομάδες μπάσκετ, κλπ. Ως εξαιρετικό μπορεί να χαρακτηριστεί το αμφιθέατρο της Ποντοκώμης που κατασκευάστηκε περίπου προ δεκαπενταετίας, στις εγκαταστάσεις των πρώην ανενεργών λατομείων. Λίγο μετά την κατασκευή του ονομάστηκε Αμφιθέατρο Μίκης

Θεοδωράκης, προς τιμή του μεγάλου μουσικοσυνθέτη. Το αμφιθέατρο αυτό αποτελεί χώρο πολιτισμού και συχνά φιλοξενεί εκδηλώσεις από όλη την περιφερειακή ενότητα. Τέλος, στην Ποντοκόμη υπάρχουν δύο εκκλησίες, μία που βρίσκεται κεντρικά αποτελώντας τοπόσημο για την περιοχή του κέντρου και μία που βρίσκεται νότια. Η κεντρική εκκλησία είναι ο ναός του Αγίου Παντελεήμονα, όπου είναι μία μεγαλοπρεπής εκκλησία βυζαντινού ρυθμού και η καμπάνα που είναι τοποθετημένη στον ναό έχει έρθει από τον Πόντο και συγκεκριμένα το χωριό Μουζαράτ. (Μητσιακού & Μιλτιάδου, 2010)

Εικόνα 1: Σημερινή άποψη της Ποντοκόμης¹

Μέχρι το 2010 οι οικισμός Ποντοκόμης υπαγόταν στον Δήμο Δημητρίου Υψηλάντη μαζί με τους οικισμούς Μαυροδενδρίου, Λιβερών και Σιδερών, ενώ με από 01/01/2011 με την εφαρμογή του προγράμματος Καλλικράτης ανήκει πλέον στο νέο Δήμο Κοζάνης. Ο οικισμός της Ποντοκόμης επέδειξε πλούσια δράση κατά τη σύντομη σχετικά ιστορία του, καθώς αποτέλεσε σημείο αναφοράς η συμμετοχή των κατοίκων της στον αντιστασιακό αγώνα, τόσο κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου, όσο και κατά τη διάρκεια του αντιδικτατορικού αγώνα.

Οι κυριότερες ασχολίες των κατοίκων του χωριού είναι οι αγροτικές καλλιέργειες όπως τα σιτηρά και ο καπνός, ενώ τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερο κομμάτι του πληθυσμού εργάζεται στους ηλεκτροπαραγωγικούς σταθμούς. Το 2007

¹ Πηγή: <http://pontokomicom.blogspot.gr/>

αποφασίστηκε από τη ΔΕΗ η κατασκευή της νέας μονάδας Πτολεμαΐδα 5, που από το 2016 άρχισε να κατασκευάζεται. Παράλληλα για την εύρυθμη λειτουργία της μονάδας αποφασίστηκε η μετεγκατάσταση των Οικισμών Μαυροπηγής και Ποντοκόμης προκειμένου να αξιοποιηθούν τα υποκείμενα λιγνιτικά κοιτάσματα. Το 2008 διεξήχθη δημοψήφισμα στην Ποντοκόμη για να επιλεγεί η τοποθεσία της μετεγκατάστασης του οικισμού. Η συντριπτική πλειοψηφία (ένα ποσοστό σχεδόν 80%) των κατοίκων επέλεξαν την περιοχή πλησίον της ΖΕΠ Κοζάνης μεταξύ Άργιλου και Βατερού. Στις 24.01.2012 δημοσιεύτηκε στο Φύλλο της Εφημερίδας Κυβερνήσεως η μετεγκατάσταση της Ποντοκόμης κοντά στην περιοχή της ΖΕΠ Κοζάνης, με τον νέο οικισμό να ονομάζεται Νέα Ποντοκόμη. Στις 2017 ξεκίνησαν και οι πληρωμές των αποζημιώσεων στους κατοίκους που αφορούν τη μετεγκατάσταση. (Δήμος Κοζάνης , 2015)

Στόχος των κατοίκων όσο και της πολιτείας είναι να μη χαθεί η πολιτισμική και κοινωνική συνέχεια του οικισμού κατά την μετεγκατάσταση. Παράλληλα, κοινή στόχευση είναι η μετεγκατάσταση να λειτουργήσει ως μια ευκαιρία δυναμικής οικονομικής ανάπτυξης που θα συνδυαστεί με βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων. (Μητσιακού & Μιλτιάδου, 2010)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Σύλλογοι Ποντοκώμης

2.1 Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκώμης

2.1.1 *Ιστορία του Συλλόγου*

Ο πολιτιστικός σύλλογος Ποντοκώμης ιδρύθηκε το 1978. Αποτελεί στην ουσία μετεξέλιξη μιας εκ των παλαιότερων θεατρικών ομάδων στην Περιφερειακή Ενότητα Κοζάνης που ιδρύθηκε το 1960 και ανέβασε πολλά θεατρικά έργα και στην ποντιακή διάλεκτο.

Σκοπός του συλλόγου από την ίδρυση του μέχρι σήμερα ήταν να προβάλλει και να αναδεικνύει όλα εκείνα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής του Εύξεινου Πόντου και του Καυκάσου, τα οποία στοιχειοθετούν την πολιτισμική ταυτότητα του ποντιακού ελληνισμού και συνεπώς την ταυτότητα των κατοίκων της Ποντοκώμης. Επιπλέον, στόχος του Συλλόγου είναι η διατήρησης της ιδιαίτερης και πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς, των ηθών και εθίμων, των παραδόσεων αλλά και η περίοπτη θέση που κατέχουν στη σύγχρονη διαβίωση. Επιπρόσθετα, ο πολιτιστικός σύλλογος Ποντοκώμης στοχεύει στη διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων των μελών και κατοίκων της περιοχής ενισχύοντας το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο. Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκώμης στοχεύει στην άμεση επαφή με την κοινωνία, στη σύσφιξη των σχέσεων με τους άλλους συλλόγους της χώρας, αλλά και του εξωτερικού. Επίσης, ο Σύλλογος προσπαθεί να προσελκύσει και να κινητοποιήσει τους νέους για να αναλάβουν πρωτοβουλίες, έτσι ώστε να συνεχιστεί το έργο των παλαιότερων γενιών στο κομμάτι του πολιτισμού. Προκειμένου να επιτευχθούν οι σκοποί και οι στόχοι του συλλόγου, δημιουργήθηκαν από τα πρώτα χρόνια χορευτικά συγκροτήματα και διοργανώθηκε πλήθος χορευτικών και εκδηλώσεων πολιτιστικού περιεχομένου που στόχευαν στην διάδοση του ποντιακού χορού και στην αναβίωση εθίμων του Πόντου. Ενδεικτικά, σήμερα λειτουργεί τμήμα παιδικό, τμήμα παραδοσιακό καθώς και τμήμα παραστάσεων που απευθύνεται στα μέλη του συλλόγου και στους κατοίκους του χωριού που ασχολούνται χρόνια με τον χορό.

Παράλληλα, ο σύλλογος από τα πρώτα χρόνια διοργάνωσε και συνεχίζει μέχρι σήμερα να διοργανώνει εκδηλώσεις που επιτυγχάνουν τους στόχους του, όπως

διαλέξεις, συζητήσεις, συνέδρια, κινηματογραφικές προβολές, εκθέσεις, μουσικές εκδηλώσεις, εκδόσεις εντύπων καθώς και σύσταση πειραματικών ομάδων (π.χ. θεατρική). Επίσης, συμμετέχει στην διοργάνωση αθλητικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων, ενώ διενεργεί εκδρομές, συμμετέχει σε εορτές, χοροεσπερίδες και σε διάφορες άλλες εκδηλώσεις.

Τα έσοδα του συλλόγου προέρχονται από το δικαίωμα εγγραφής των μελών, από τις εισφορές και συνδρομές των μελών του, από κρατικές επιχορηγήσεις όπως και από επιχορηγήσεις από την τοπική αυτοδιοίκηση, τουλάχιστον μέχρι το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης. Η συνδρομή είναι ετήσια και καταβάλλεται από τα μέλη εφάπαξ, σε περίπτωση που κάποιος καθυστερήσει την συνδρομή πάνω από ένα εξάμηνο, τότε δεν ανανεώνεται η ιδιότητα του μέλους του συλλόγου, το μέλος δεν μπορεί να ψηφίσει καθώς και ο Σύλλογος διατηρεί το δικαίωμα να διαγράψει το μέλος. Η περιουσία του συλλόγου μεταβιβάζεται ή πωλείται για λογαριασμό του, ύστερα από απόφαση της Γενικής Συνέλευσης όπου πρέπει να υπάρχει η σχετική απαρτία προκειμένου να είναι έγκυρη. Τα κεφάλαια του συλλόγου διατίθενται μόνο μετά από αιτιολογημένη απόφαση που έχει παρθεί από την πλειοψηφία του Διοικητικού Συμβουλίου ή αν είναι κάτι πιο πολύπλοκο από την απόφαση της Γενικής Συνέλευσης και πάντοτε κρατώντας τα αντίστοιχα πρακτικά. Ο Σύλλογος έχει τη δική του σφραγίδα που απεικονίζει ένα περιστέρι και γύρω από αυτό αναγράφεται η επωνυμία του συλλόγου «Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκόμης» καθώς και το έτος ίδρυσης του (1978). (Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκόμης, 1978)

2.1.2 Μέλη και οργάνωση Συλλόγου

Στον πολιτιστικό Σύλλογο Ποντοκόμης μέλη μπορούν να γίνουν όλοι πολίτες, ανεξάρτητα από το γένος, Ιδιαίτερα ο σύλλογος απευθύνεται στους κατοίκους του χωριού και της ευρύτερης περιοχής που ενδιαφέρονται να γνωρίσουν και να διατηρήσουν τις παραδόσεις του ποντιακού ελληνισμού. Από τον σύλλογο αποκλείονται οι μη Έλληνες πολίτες.² Τα μέλη του Συλλόγου διακρίνονται σε δύο

² Το καταστατικό του συλλόγου γράφηκε το 1978 που ακόμα δεν υπήρχαν μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα. Σήμερα μπορούν να γίνουν μέλη και άτομα που δεν έχουν αποκτήσει την Ελληνική ιθαγένεια αλλά ζούνε στην περιοχή και ενδιαφέρονται να ενσωματωθούν στη τοπική κοινωνία και να γνωρίσουν την πολιτιστική ταυτότητα της περιοχής.

κατηγορίες στα τακτικά και στα επίτιμα. Τα επίτιμα μέλη ανακηρύσσονται από το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου και η οριστική απόφαση παίρνεται από τη Γενική Συνέλευση του Συλλόγου. Τα επίτιμα μέλη είναι συνήθως μεγάλης ηλικίας άτομα με μακρόχρονη προσφορά στον Σύλλογο, το χωριό, τον Ποντιακό Ελληνισμό και ευρύτερα στον τόπο. Τα μέλη αυτά δεν έχουν ενεργό ρόλο στη διοίκηση του συλλόγου, μη έχοντας δικαίωμα ψήφου στις συνελεύσεις, ενώ απαλλάσσονται και από τις υποχρεώσεις που έχουν τα τακτικά μέλη.

Τα τακτικά μέλη εγγράφονται στον σύλλογο αφού προχωρήσουν στη συμπλήρωση της αίτησης, την οποία διαχειρίζεται ο Γενικός Γραμματέας και γίνεται δεκτή μετά από απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου. Εάν κάποιο μέλος επιθυμεί να αποχωρήσει από τον σύλλογο, υποβάλλει αίτηση διαγραφής από το μητρώο μελών του συλλόγου και εφόσον πληρώσει τις όποιες υποχρεώσεις του προς τον σύλλογο έχει το δικαίωμα να αποχωρήσει. Σε κάποιες ιδιάζουσες περιπτώσεις αν κάποιο μέλος αντιτίθεται στους σκοπούς και τις επιδιώξεις του συλλόγου ή η διαγωγή που επιδεικνύει δεν συνάδει με τα συμφέροντα και τους σκοπούς του συλλόγου, μπορεί να διαγραφεί με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου, αφού πρώτα κληθεί σε απολογία, ενώ η απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου επικυρώνεται από τη Γενική Συνέλευση.

Τα τακτικά μέλη του συλλόγου, που είναι οικονομικά ενήμερα, δηλαδή έχουν πληρώσει την ετήσια συνδρομή (τα τελευταία χρόνια λόγω της οικονομικής συγκυρίας το ποσό αυτό έχει οριστεί στα 5€), έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν στις Γενικές Συνελεύσεις που συγκαλεί το Διοικητικό Συμβούλιο, Εκεί τα τακτικά μέλη μπορούν να ελέγχουν τις πράξεις της διοίκησης, να εκλέγουν και να εκλέγονται ως μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ή της εξελεγκτικής επιτροπής. Επίσης, μπορούν να συμμετέχουν ή να συνδιαμορφώσουν θέσεις και προτάσεις που τίθενται στις Γενικές Συνελεύσεις. Τα μέλη του Συλλόγου που έχουν δικαίωμα ψήφου είναι αυτά που έχουν συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας τους και είναι ταμειακά ενήμερα. (Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκώμης, 1978)

Διοίκηση

Ο Σύλλογος διοικείται από επταμελές συμβούλιο που το απαρτίζουν ο Πρόεδρος, ο Αντιπρόεδρος, ο Γενικός Γραμματέας, ο Ταμίας και τρεις σύμβουλοι. Μετά την

διενέργεια εκλογών εντός μίας εβδομάδας το εκλεγμένο Διοικητικό Συμβούλιο συνέρχεται κατόπιν πρόσκλησης από τον Πρόεδρο προκειμένου να αναδείξει τα όργανα του και να συγκροτηθεί σε σώμα. Έτσι αναδεικνύονται ο Αντιπρόεδρος, ο Γενικός Γραμματέας και ο Ταμίας. Οι αρμοδιότητες του Διοικητικού Συμβουλίου σχετίζονται με τις υποθέσεις διοίκησης, όπως ορίζονται στο καταστατικό και διαχωρίζονται τα καθήκοντα και οι αποφάσεις του σε σχέση με αυτά της Γενικής Συνέλευσης. Οι συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου γίνονται κάθε μήνα, εκτός αν προκύψει κάποιο θέμα που χρήζει άμεσης αντιμετώπισης από την διοίκηση, όπου με πρόταση των τεσσάρων εκ των επτά μελών συγκαλείται έκτατο Διοικητικό Συμβούλιο. Σε περίπτωση παραίτησης κάποιου μέλους τη θέση του στο Διοικητικό Συμβούλιο την καταλαμβάνει κάποιο αναπληρωματικό μέλος, ενώ όταν κάποιο μέλος απουσιάζει παρατεταμένα και αδικαιολόγητα από τις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου, η διοίκηση θεωρεί ότι έχει παραιτηθεί και τον αντικαθιστά. Σε περίπτωση που κάποιο μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου έχει προβεί σε κάποιου είδους παράβαση κατά τη διάρκεια εκτέλεσης των διοικητικών του καθηκόντων, το Διοικητικό Συμβούλιο μπορεί να προβεί σε έγγραφη παρατήρηση, αυστηρή επίπληξη ακόμα και οριστική διαγραφή ενός μέλους, αφού βέβαια εγκριθεί από την Γενική Συνέλευση του συλλόγου. (Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκώμης, 1978)

Οι αρμοδιότητες των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου όπως ορίζονται στο καταστατικό είναι οι ακόλουθες:

- Πρόεδρος Δ.Σ.: Ο Πρόεδρος του συλλόγου είναι ο νόμιμος εκπρόσωπος του συλλόγου σε όλες τις συναλλαγές που έχει ο σύλλογος με οποιοδήποτε εμπλεκόμενο στην λειτουργία του, Ακόμη ο πρόεδρος του Δ.Σ. ρυθμίζει όλες τις σχέσεις, δικαστικές και εξώδικες του συλλόγου ενώ είναι υποχρεωμένος να λογοδοτεί στο Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρείας για τις πράξεις που σκοπεύει να κάνει αλλά και για αυτές που έκανε ήδη. Είναι αυτός που συγκαλεί τις τακτικές και έκτακτες συνελεύσεις του Διοικητικού Συμβουλίου, ενώ κατά τη διάρκεια του συντονίζει την συνεδρίαση, ελέγχει και υπογράφει τα πρακτικά καθώς επίσης κάνει τον οικονομικό έλεγχο στον ταμία. Επίσης, είναι το άτομο που πρωτοστατεί στις ενέργειες εξωστρέφειας που κάνει ο σύλλογος κυρίως με ομοειδής συλλόγους του εξωτερικού αλλά και άλλων περιοχών της Ελλάδας.

- Αντιπρόεδρος Δ.Σ.: Ο Αντιπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου είναι το άτομο που αναλαμβάνει να αντικαθιστά τον Πρόεδρο όταν αυτός λείπει, ενώ σε κάποιες θητείες του ανατίθεται συγκεκριμένος τομέας των οποίων καλείται να φέρει εις πέρας.
- Γενικός Γραμματέας Δ.Σ.: Ο Γενικός Γραμματέας είναι υπεύθυνος για να τηρεί τα πρακτικά των Διοικητικού Συμβουλίου αλλά και τα πρακτικά της Γενικής Συνέλευσης. Επιπλέον, ο Γενικός Γραμματέας υπογράφει μαζί με τον Πρόεδρο όλα τα έγγραφα του εξέρχονται από τον Σύλλογο, ενώ είναι υπεύθυνος τήρησης του μητρώου των μελών, όπου διαχειρίζεται και τις εγγραφές και τέλος φυλάει την σφραγίδα του Συλλόγου.
- Ταμίας: Ο ταμίας είναι υπεύθυνος για την τήρηση των λογιστικών γραφείων του συλλόγου, ενώ στην κατοχή του βρίσκονται όλες οι αποδείξεις των εσόδων του Συλλόγου, όπως και τα τιμολόγια εξόδων που πραγματοποιεί ο Σύλλογος. Επίσης, είναι υπεύθυνος για την διεξαγωγή των πληρωμών προς κάθε δικαιούχο, ενώ πρέπει να είσαι θέση να γίνει έλεγχος στο ταμείο οποιαδήποτε στιγμή το επιθυμεί το Διοικητικό Συμβούλιο και ο Πρόεδρος.
- Σύμβουλοι: Οι Σύμβουλοι συμμετέχουν στις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου εκτελώντας τα καθήκοντα που τους ανατίθενται. Παράλληλα, το Διοικητικό Συμβούλιο έχει τη δυνατότητα να τους ορίσει υπεύθυνους για συγκεκριμένους τομείς και θεματικές, έτσι ώστε να γίνει πιο αποδοτική η λειτουργία του διοίκησης. (Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκόμης, 1978)

Τα όσα αναφέρονται στο καταστατικό για την λειτουργία του Διοικητικού Συμβουλίου ισχύουν και σήμερα, ωστόσο τα τελευταία χρόνια με την ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας υπήρξαν κάποιες προσθήκες κυρίως καθηκόντων στο Διοικητικό Συμβούλιο. Έτσι, ο ταμίας εκτός των άλλων καθηκόντων που είχε μέχρι τώρα, ανέλαβε να διαχειρίζεται τον κλειδάριθμο του συλλόγου στην εφορία, προκειμένου να έχει πρόσβαση στο πληροφοριακό σύστημα της εφορίας, ενώ παράλληλα διαχειρίζεται και τους κωδικούς ηλεκτρονικής τραπεζικής του συλλόγου για να γίνονται οι πληρωμές άμεσα και αποτελεσματικά. Επιπλέον, κάποιος σύμβουλος ή ο Γενικός Γραμματέας, ορίζεται ως υπεύθυνος από το Διοικητικό Συμβούλιο για την διαχείριση των κωδικών της ιστοσελίδας του συλλόγου, των

κωδικών των μέσω κοινωνικής δικτύωσης καθώς και διεξαγωγής και ελέγχου της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας.

2.1.3 Εκδηλώσεις του συλλόγου

Από το 1978 που ιδρύθηκε ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκόμης, οι δραστηριότητες στο χωριό και στην ευρύτερη περιοχή άρχισαν να οργανώνονται σε διαφορετικό επίπεδο καθώς επίσης αυξήθηκε και η συχνότητα τους. Κατά τη διάρκεια αυτών των περίπου σαράντα ετών ο Σύλλογος διοργάνωσε μεγάλο πλήθος εκδηλώσεων, άλλες μεγάλου βεληνεκούς και άλλες με τοπικό κυρίως χαρακτήρα. Το 1983 πραγματοποιήθηκε μια μοναδική συναυλία με τον τραγουδιστή Νίκο Παπάζογλου, που ήταν ουσιαστικά ο «πρώτος» καλεσμένος του συλλόγου. Το 1984, ο σύλλογος κάλεσε για συναυλία την Ελευθερία Αρβανιτάκη με την Οπισθοδρομική Κομπανία. Από τότε και όλα τα χρόνια πέρασε ένα μεγάλο πλήθος καλλιτεχνών που άφησαν το προσωπικό τους στίγμα στην περιοχή. Κάθε χρόνο την ημέρα του Αγίου Παντελεήμονα, στις 27 Ιουλίου, διοργανώνεται μεγάλη εκδήλωση προς τιμή του προστάτη του χωριού, όπου είναι καλεσμένα στο χωριό χορευτικά συγκροτήματα από όλη την χώρα και πλήθος κόσμους επισκέπτεται την Ποντοκόμη.

Μια ιδιαίτερα σημαντική και επιτυχημένη εκδήλωση που είχε διοργανώσει ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκόμης έγινε το 2001 και είχε τίτλο: «Αναδρομή στον Πόντο». Στην εκδήλωση συμμετείχαν τριάντα ποντικά λίρες, εκατόν πενήντα χορευτές καθώς και πενήνταμελή χορωδία. Ενώ το 2002 Πολιτιστικός Σύλλογος ανέβασε το έργο του Φίλιωνα Κτενίδη « η Καμπάνα του Πόντου». Το 2003, ο Σύλλογος ανέβασε τη θεατρική παράσταση «Λυσιστράτη», την οποία σκηνοθέτησε η Ελένη Γερασιμίδου και ανέβηκε μάλιστα στην Ποντιακή διάλεκτο, με τον Κώστα Διαμαντίδη να αναλαμβάνει την μετάφραση του έργου. Οι δύο αυτές παραστάσεις διεξήχθησαν στον ανοιχτό θέατρο Ποντοκόμης «Μίκης Θεοδωράκης». (Οmikron magazine, 2008)

Πρόσφατες δράσεις του Πολιτιστικού Συλλόγου Ποντοκόμης

- Εκδήλωση για την γενοκτονία των Ποντίων, όπου διοργανώθηκε την Παρασκευή 12 Μαΐου 2017
- Ποντιακή βραδιά στην Ποντοκόμη, που διοργανώθηκε στις 16 Απριλίου 2017
- Ετήσιος χορός Πολιτιστικού Συλλόγου Ποντοκόμης, που διοργανώθηκε στις 25 Δεκεμβρίου 2016
- Σεμινάριο Νησιώτικων χορών, που διοργανώθηκε στο πρώην κοινοτικό κατάστημα Ποντοκόμης στις 3 Δεκεμβρίου 2016
- Έναρξη θεατρικών εργαστηρίων, 1 Νοεμβρίου 2016
- Συμμετοχή του Συλλόγου στο 12^ο Διεθνές Φεστιβάλ Ποντιακών χορών που διεξήχθη στη Ξάνθη τον Οκτώβριο του 2016.

Εικόνα 2: Απόσπασμα από την συμμετοχή του Πολιτιστικού Συλλόγου Ποντοκόμης στο 12^ο Διεθνές Φεστιβάλ Ποντιακών χορών στη Ξάνθη, Οκτώβριος 2016-(1)³

Εικόνα 3: Απόσπασμα από την συμμετοχή του Πολιτιστικού Συλλόγου Ποντοκόμης στο 12^ο Διεθνές Φεστιβάλ Ποντιακών χορών στη Ξάνθη, Οκτώβριος 2016-(2)⁴

³ Πηγή: Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκόμης

2.2 Σύλλογος Περιβάλλοντος και Ποιότητας Ζωής Ποντοκώμης

Ο Σύλλογος Περιβάλλοντος και Ποιότητας Ζωής Ποντοκώμης στοχεύει στην προστασία του περιβάλλοντος και στη διασφάλιση υψηλής ποιότητας διαβίωσης για τους κατοίκους του χωριού και της ευρύτερης περιοχής. Ιδιαίτερα αξιόλογη προσπάθεια του Συλλόγου Περιβάλλοντος και Ποιότητας Ζωής είναι η λειτουργία και διαρκής ενημέρωση του ιστολογίου <http://pontokomicom.blogspot.gr/>, όπου παρουσιάζονται όλες οι ειδήσεις που σχετίζονται με περιβαλλοντικά ζητήματα της περιοχής, όπως με μετρήσεις ρύπων, με προβλήματα που δημιουργούνται στα ορυχεία και αφορούν τους κατοίκους του χωριού. Επίσης, γίνεται διαρκής ενημέρωση για τη διαδικασία της μετεγκατάστασης του χωριού, τα βήματα που ακολουθούνται και τις θεσμικές ενέργειες που απαιτούνται να γίνουν.

Τα τελευταία χρόνια ο Σύλλογος συμμετείχε με τεκμηριωμένες θέσεις στην διαβούλευση που γινόταν για τη μετεγκατάσταση του χωριού, μεταξύ όλων των

⁴ Πηγή: Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκώμης

αρμόδιων φορών, ενώ συνέβαλλε στο συντονισμό αντίστοιχων πρωτοβουλιών για την εξεύρεση της βέλτιστης λύσης για τους κατοίκους του χωριού.

Ο Σύλλογος Περιβάλλοντος και Ποιότητας Ζωής Ποντοκόμης διοικείται από 11μελες Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο έχει την εξής διάρθρωση:

- Πρόεδρος
- Α' Αντιπρόεδρος
- Β' Αντιπρόεδρος
- Α' Γραμματέας
- Β' Γραμματέας
- Ταμίας
- Β' Ταμίας
- Έφορος
- Μέλος
- Μέλος
- Μέλος (Σύλλογος Περιβάλλοντος και Ποιότητας Ζωής Ποντοκόμης, 2007)

2.3 Γυμναστικός Σύλλογος Ποντοκόμης

Ο Γυμναστικός Σύλλογος Ποντοκόμης έχει αναπτύξει πλούσια δράση σε μια σειρά από αθλήματα, ωστόσο τα τελευταία χρόνια εξαιρετικά αναπτυγμένο θεωρείται το τμήμα σκακιού του Συλλόγου. Το τμήμα αυτό διοργανώνει μαθήματα, όπου μπορούν τα παιδιά του χωριού και ευρύτερα της περιοχής να μάθουν σκάκι και να συμμετέχουν στις δράσεις του συλλόγου που συχνά περιλαμβάνει την συμμετοχή σε διάφορα τουρνουά και εκδηλώσεις με βασικό θέμα το σκάκι.

Ενδεικτικές δράσεις του Γυμναστικού Συλλόγου Ποντοκόμης είναι οι ακόλουθες:

- 8^ο Ανοιχτό Τουρνουά Σκακιού «Νίκος Σαμαράς», το οποίο διεξήχθη την Κυριακή 18 Σεπτεμβρίου 2016. Ειδικότερα ο Γυμναστικός Σύλλογος σε συνεργασία με την ΕΣΣΚΕΔΥΜ διοργάνωσαν το τουρνουά στο Γυμνάσιο Ποντοκόμης και οι συμμετέχοντες άγγιξαν τους 117, οι οποίοι ήταν

χωρισμένοι σε δύο γκρουπ. Στο Α' γκρουπ οι αθλητές ήταν άνω των 14 ετών, ενώ στο Β' γκρουπ συμμετείχαν οι μικρότεροι ηλικιακά αθλητές.

Εικόνα 4: Στιγμιότυπο από το 8^ο Ανοιχτό Τουρνουά Σκάκι «Νίκος Σαμαράς» - Σεπτέμβριος 2016⁵

- 15^ο Ατομικό Πρωτάθλημα Κέντρο-Δυτικής Μακεδονίας, που διεξήχθη στην Πτολεμαΐδα τον Μάρτιο του 2014 και συμμετείχαν επτά σκακιστές μέλη του Συλλόγου, σε σύνολο 92 σκακιστών από την ευρύτερη περιοχή της Κέντρο-Δυτικής Μακεδονίας (Πτολεμαΐδα, Φλώρινα, Καστοριά, Έδεσσα, Γιαννιτσά, Βέροια, Κατερίνη, Σέρρες, Κοζάνη, Ποντοκόμη). Οι θέσεις που κατέλαβαν τα μέλη του Συλλόγου ήταν αρκετά ικανοποιητικές κυμαινόμενοι από την 3^η έως και την 13^η θέση.
- Σκακιστικές Εκδηλώσεις Καλαβρύτων, που διεξήχθησαν στα Καλάβρυτα στα πλαίσια των εορτασμών για την συμπλήρωση εβδομήντα χρόνων από το ολοκαύτωμα των Καλαβρύτων και είχαν την επωνυμία «Ποτέ πια πόλεμος». Στο τουρνουά έλαβαν μέρος 73 αθλητές, που αποτελούσαν 29

⁵ Πηγή: <http://pontokomi-skaki.blogspot.gr/search/label/%CE%B4%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CE%BF%20%CF%84%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85>

ομάδες, ενώ το σύστημα των αγώνων ήταν ελβετικό επτά γύρων . Ο Γυμναστικός Σύλλογος Ποντοκώμης συμμετείχε με δύο αθλητές που αποτελούσαν την ομάδα Ποντοκώμη και κατέκτησαν την 14^η θέση στη γενική κατάταξη και την 1^η θέση στην ομάδα των αθλητών λυκείου. (Γυμναστικός Σύλλογος Ποντοκώμης, 2013)

2.4 Αθλητικός Σύλλογος Ποντοκώμης (Α.Σ.Π.)

Η ιστορία του Αθλητικού Συλλόγου Ποντοκώμης ξεκινάει αρκετά χρόνια πριν. Αρχικά, το 1950 ιδρύθηκε το Αθλητικός Σύλλογος Άρης Ποντοκώμης. Η ομάδα αυτή είχε συμμετάσχει σε 9 διοργανώσεις του Περιφερειακού Πρωταθλήματος και συνέλεξε 462 βαθμούς, με τον συνολικό αριθμό των τερμάτων να αγγίζει τα 521-399. Επίσης, ήταν ο σύλλογος που είχε κατακτήσει τα περισσότερα κύπελλα Ε.Π.Σ. Κοζάνης, πέντε τον αριθμό. Ωστόσο, το 2003 η ομάδα αυτή συγχωνεύθηκε με τον Οδυσσέα Μαυροδενδρίου, που είναι το γειτονικό χωριό και δημιούργησαν την Α.Ε. Δημητρίου Υψηλάντη, η οποία αφού έκανε μια πορεία σχεδόν πέντε χρόνων στη Δ' Εθνική κατηγορία διαλύθηκε το 2008.

Σήμερα ο Αθλητικός Σύλλογος Ποντοκώμης αγωνίζεται στις τοπικές κατηγορίες, ενώ υπάρχουν και ακαδημίες ποδοσφαίρου που απευθύνονται στα παιδιά του χωριού και όχι μόνο προκειμένου να γνωρίσουν τον μαγικό κόσμο του ποδοσφαίρου. Παράλληλα, ο Αθλητικός Σύλλογος Ποντοκώμης εκμεταλλευόμενος το Ανοιχτό Θέατρο Ποντοκώμης –«Μίκης Θεοδωράκης», διοργανώνει πολιτιστικά γεγονότα όπως συναυλίες, όπου τα τελευταία χρόνια έχουν συμμετάσχει μεγάλοι καλλιτέχνες, όπως ο Γιάννης Χαρούλης και ο Θανάσης Παπακωνσταντίνου. Έτσι η ο Σύλλογος συμβάλει στην ψυχαγωγία και διασκέδαση των κατοίκων του χωριού, ενώ ταυτόχρονα ενισχύεται οικονομικά. (Αθλητικός Σύλλογος Ποντοκώμης, 2015)

Εικόνα 5: Αθλητικός Σύλλογος Ποντοκώμης⁶

⁶ Πηγή: Αθλητικός Σύλλογος Ποντοκώμης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ιστορική ανάλυση

3.1 Το χρονικό μιας μετακίνησης: Πόντος – Καύκασος - Δυτική Μακεδονία

Όσο διαρκεί η επανάσταση του 1821 και οι τρεις ρωσοτουρκικοί πόλεμοι, κάποια κομμάτια ελληνικού πληθυσμού μετακινούνται από τον τουρκοκρατούμενο Πόντο σε περιοχές της ορθόδοξης Ρωσίας. Αφού έληξε ο ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1828 και υπογράφηκε η συνθήκη του Τουρκμέντσαϊ, ένα αρκετά σημαντικό τμήμα του χριστιανικού πληθυσμού που αποτελούνταν κυρίως από Έλληνες και Αρμένιους, από την περιοχή του Ερζερούμ και της Αργυρούπολης ακολούθησε των ρωσικών στρατευμάτων προς τα ανατολικά. (Ξανθόπουλος, 1997)

Ο αριθμός των ατόμων που μετακινήθηκαν άγγιξε τις 42.000 Έλληνες, που αποτελούσαν σχεδόν το 20% του συνολικού ελληνικού πληθυσμού στις περιοχές του Ερζερούμ και της Αργυρούπολης. Οι πληθυσμοί αυτοί ακολούθησαν τα ρωσικά στρατεύματα που αποχώρησαν από την περιοχή σε κλίμα έντονου φόβου και πανικού για ενδεχόμενα αντίποινα από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. (Φωτιάδης, 1991)

Λίγο αργότερα χρονικά και συγκεκριμένα την περίοδο του Κριμαϊκού Πολέμου (1853-1856) 60.000 Έλληνες από τον Πόντο εγκαθίσταται στις περιφέρειες Κουμπάν και Σταυρούπολης. Ταυτόχρονα δημιουργήθηκαν 43 χωριά στην περιοχή της Τσάλκας στη Γεωργία ενώ εγκαταστάθηκαν Έλληνες στο Κυβερνείο της Αλεξανδρούπολης όπου σήμερα βρίσκεται στην Αρμενία. Μετά την ολοκλήρωση του ρωσοτουρκικού του 1877 ο ελληνικός πληθυσμός μεταναστεύει μαζικά από τον Πόντο και εγκαθίσταται περίπου 100.000 άτομα στις περιοχές Τερέκ, Σταυρούπολη, Σοχούμι και Βατούμι. (Αγτζίδης, 2008)

Το 1877-78, κατά τη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου οι ελληνικοί πληθυσμοί από την Αργυρούπολη, από την Τραπεζούντα και την Σεβάστεια του Πόντου μετανάστευσαν και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή του Καρς και του Αρδαχάν, ενώ από το Ερζερούμ (ή αλλιώς Θεοδοσιούπολη) θα απομακρυνθεί το 90% του πληθυσμού προς την Ρωσία. (Λαυρεντιάδης, 1971)

Στη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου που υπογράφηκε το 1878, δόθηκε η δυνατότητα στη Ρωσία να προστατέψει τους χριστιανικούς πληθυσμούς από τις επιδρομές των Κούρδων και των Κιρκασίων, χρησιμοποιώντας το στρατό της. Στην συνθήκη του Βερολίνου που ακολούθησε την ίδια χρονιά αναθεωρήθηκε αυτό το σχετικό άρθρο ωστόσο κάποιες περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως το ανατολικό Λαζιστάν, το Βατούμι, το Καρς, το Αρνταχάν, το Μπαγιαζίτ, παραχωρήθηκαν στη Ρωσία. Η συνθήκη του Βερολίνου, που διαμόρφωσε ένα πλαίσιο ειρήνης, όριζε ότι τα εδάφη του Καρς θα διοικούνται από τους Ρώσους για 40 χρόνια. Επειδή την διοίκηση της περιοχής του Καρς την ασκούσε ο στρατός για αυτό αναφέρεται σαν Κυβερνείο του Καρς και όχι ως Νομός Καρς. (Αθανασιάδης & Μιχαηλίδης, 2010)

Τα έτη 1878-1881 οι εγκαταστάσεις στο «Κυβερνείο» (Kubernija) του Καρς αυξάνονται σημαντικά και έτσι πλέον δημιουργούνται 77 χωριά με ελληνικό πληθυσμό και αξιόλογη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, δείγμα αυτού ήταν ότι κάθε χωριό διατηρούσε μια εκκλησία και ένα σχολείο. (Καλεντερίδης, 2006)

Εικόνα 6: Χάρτης του Κυβερνείου του Καρς⁷

⁷ Πηγή: Γρηγοριάδης Γεώργιος. Ο Πόντος και το Καρς, Προμηθεύς, Αθήνα, 1973

Το 1918, ενώ ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος βρισκόταν σε εξέλιξη υπογράφηκε η συνθήκη του Μπρεστ-Λιτόφσκ με την οποία ρυθμιζόταν η τύχη του Κυβερνείου του Καρς και της περιοχής Αρνταχάν. Στην συνθήκη οριζόταν η επιστροφή των εδαφών αυτών στην τούρκικη διοίκηση, ενώ αποχωρούσαν και τα ρωσικά στρατεύματα από τις περιοχές αυτές. (Αθανασιάδης & Μιχαηλίδης, 2010)

Στην περιοχή του Καρς επικρατούσε έντονος προβληματισμός σχετικά με την κατάσταση που διαμορφωνόταν μετά την υπογραφή της συνθήκης του Μπρεστ-Λιτόφσκ, ενώ παράλληλα άρχισαν να εισβάλλουν τούρκικα στρατεύματα στην περιοχή. Τον Μάρτιο του 1918 οι κάτοικοι των χωριών Γιολαγουζτσαμ, Κιατσιβάν, Ολουχλού, Ορτάκιοϊ, Τσιλαχανά, Άνω και Κάτω Τσαπίκ που ανήκουν στην επαρχία Καγισμάν συγκεντρώνονται στο χωριό Όλουχλου προκειμένου να αξιολογήσουν τα δεδομένα που διαμορφώνονται στην περιοχή τους. Παρόλο που στην περιοχή υπήρχε μεγάλος αριθμός Ελλήνων που έφτανε τις 65.000 κατοίκους, ελληνικό προξενείο δεν υπήρχε με αποτέλεσμα να μην μπορούν οι κάτοικοι να έχουν κοινό βηματισμό και κάποιος να τους συντονίζει σχετικά με τις ενέργειες που έπρεπε να κάνουν. Έτσι αποφασίστηκε από τους κατοίκους να συγκεντρωθούν όλοι οι ελληνικοί πληθυσμοί στο Καρακλήσε και από εκεί όλοι μαζί να μεταβούν στο Καρς. (Λαυρεντιάδης, 1971)

Στις 25 Μαρτίου του 1918 οι πληθυσμοί αυτοί μαζεύονται στο Καρακλήσε και αφού εκκλησιάζονται ετοιμάζονται να αναχωρήσουν για το Καρς όπως είχαν αποφασίσει. Τότε θα συμβεί κάτι αναπάντεχο καθώς θα κάνουν την εμφάνισή τους με τη γαμμένη αρμένικη στρατιά, η οποία θα ζητήσει από τους κατοίκους του χωριού 40 άλογα. Οι νέοι του χωριού διαπληκτίζονται με τους Αρμένιους, ενώ ο Πρόεδρος του χωριού (Σταρούστας) Καρακλήσε προσπαθώντας να ηρεμήσει τα πνεύματα πλησιάζει τους Αρμένιους, όμως αυτοί αντιλαμβάνονται ότι απειλούνται τον πυροβολούν και τον σκοτώνουν ακαριαία. Τότε οι Καυκάσιοι εξαγριώνονται και σκοτώνουν τον Παρχο και τα δώδεκα άτομα που τον συνόδευαν, ενώ οι Αρμένιοι όντας εγκατεστημένοι μόλις τέσσερα χιλιόμετρα από το χωριό, θα επιτεθούν στο χωριό και θα ακολουθήσει μια μάχη που θα διαρκέσει αρκετές ώρες. Οι αναλογίες όμως δεν ήταν ευνοϊκές για τους Έλληνες αφού οι Αρμένιοι ήταν σχεδόν δεκαπλάσιοι από αυτούς. Ο άμαχος πληθυσμός το βράδυ της ίδιας μέρας θα μετακινηθεί στο Γιολαγουζτσαμ, ενώ η μάχη θα συνεχιστεί την επόμενη μέρα ακόμα πιο έντονα και θα αναγκαστούν και οι αμυνόμενοι Καυκάσιοι να μετακινηθούν στο Γιολαγουζτσαμ.

Εκεί όμως θα βρούνε τον Τουρκικό Στρατό που προελαύνει ο οποίος θα τους ζητήσει να συμμαχήσουν μαζί τους με στόχο να διώξουν τους Αρμένιους από την περιοχή, κάτι όμως που οι Καυκάσιοι δεν θα κάνουν, όπως δεν συμμαχησαν και με τους Αρμένιους προκειμένου να διώξουν τους μουσουλμάνους από την περιοχή. (Λαυρεντιάδης, 1971)

Στις 14 Ιουλίου του 1919 συγκαλείται στο Καρς το Α' Συνέδριο των Ελλήνων της Αρμενίας, όπου συζητάτε και η αντιμετώπιση της κατάστασης που είναι ήδη οξυμένη στην περιοχή του Καυκάσου καθώς οι διαμάχες μεταξύ των διάφορων εθνικοτήτων συνεχίζονται απρόσκοπτα. Προτάθηκε και αποφασίστηκε να γίνει η προετοιμασία της μετανάστευσης στην Ελλάδα και για το λόγο αυτό στάλθηκε αποστολή στην Αθήνα να διερευνήσει την δυνατότητα ενός τέτοιου εγχειρήματος. (Αθανασιάδης & Μιχαηλίδης, 2010)

Η Ελληνική Κυβέρνηση ανταποκρινόμενοι στο κάλεσμα και συνεκτιμώντας τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι πληθυσμοί του Πόντου, της νότιας Ρωσίας και του Καρς αποφασίζουν την αποστολή διπλωματικής αποστολής στο Βατούμι το 1919. Ο γνωστός συγγραφέας Νίκος Καζαντζάκης ως γενικός γραμματέας του Υπουργείου Πρόνοιας συμμετέχει στην αποστολή και θέτει ως βασική του προτεραιότητα την μετοίκηση των Ελληνικών πληθυσμών της περιοχής που υποφέρουν, ενώ συγκλονίζει με τα γραφόμενα του για αυτούς τους ανθρώπους.⁸ Σε μια δραματική έκθεση που συντάσσει ο Νίκος Καζαντζάκης προς τον Υπουργό Περιθάλψεως κ. Σπύρο Σίμο στις 10/11/1919 περιγράφει με λεπτομέρειες την υπάρχουσα κατάσταση και προτείνει συγκεκριμένο τρόπο δράσης αντιμετώπισης του προβλήματος με την υποδοχή των πρώτων μεταναστών και τις αναγκαίες ενέργειες που έπρεπε να γίνουν από το ελληνικό κράτος.⁹

⁸ «[...] πόνεσα την αιώνια σταυρωμένη ράτσα μου που κιντύνευε και πάλι στο προμηθειικό βουνό του Καυκάσου. Δεν ήταν ο Προμηθέας, ήταν η Ελλάδα καρφωμένη πάλι από το Κράτος και τη Βία στον Καύκασο-αυτός είναι ο σταυρός ο δικός της- και φωνάζει. Φωνάζει τους ανθρώπους, τα παιδιά της να τη σώσουν» (Καζαντζάκης Νίκος, Αναφορά στον Γκρέκο)

⁹ «[...] α) να δοθούν στην Αποστολή τα υλικά μέσα αφ' ενός μεν να συντηρήσει εις την ζωήν τους πάσχοντες ελληνικούς πληθυσμούς και αφ' ετέρου να οργανώσει, όσον ένεστι ταχύτερον, εντός του χειμάνος τούτου, τους πρώτους μέλλοντας να μεταναστεύσουν [...] β) Εις την ελευθέραν Ελλάδα: προπαρασκευαστική εργασία εις τόπους εγκαταστάσεως. [...]. «Εάν αληθώς η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να μεταφέρει τους Καυκάσιους εις την Ελλάδα και να πυκνώσει τον ελληνικό πληθυσμόν με Έλληνας γεωργούς εξαιρέτου εργατικότητος, πρέπει και να αντικρύσει ακεραίαν την υποχρέωσιν ην συνεπάγεται μια τοιαύτη απόφασις.» (Καζαντζάκης Νίκος, Έκθεσις προς Υπουργόν Περιθάλψεως, 10/11/1919, Ηράκλειο, «Μουσείο Νίκου Καζαντζάκη»)

Εκείνη την εποχή δημιουργείται ένα δυσμενές περιβάλλον καθώς χιλιάδες Έλληνες από το Καρς περιφέρονται χωρίς σπίτι ουσιαστικά και χωρίς χρήματα στην περιοχή του Καυκάσου και μεταβαίνουν στο Βατούμι της Γεωργίας ευελπιστώντας να καταφέρουν να μεταφερθούν στην Ελλάδα. Σημαντικός αριθμός ανθρώπων θα χάσει τη ζωή του εξαιτίας των αντίξοων καιρικών συνθηκών και λόγω της δύσκολης πορείας διάσχισης του Καυκάσου, όπως και εξαιτίας των μαχών που γίνονται σε διάφορα σημεία με τους Κούρδους και τους Τούρκους. Ο αντιπρόσωπος της ελληνικής κυβέρνησης στην Τιφλίδα, Σκέφερης¹⁰ περιγράφει με λεπτομέρειες την κατάσταση στο Βατούμι η οποία μέρα με την ημέρα επιδεινώνεται δραματικά. (Φωτιάδης, 1991)

Η κυβέρνηση της Ελλάδος γνώριζε πως έχει η κατάσταση στον Καύκασο, ωστόσο εκείνη την εποχή ήταν απασχολημένη με τα όσα διαδραματίζονταν στη Μικρασιατική Εκστρατεία καθώς και με τις επικείμενες βουλευτικές εκλογές. Επιπλέον, σημαντικό πρόβλημα στον Καύκασο ήταν η έλλειψη συντονισμού και σχεδίου για να αντιμετωπιστεί από κοινού η κατάσταση. Αντίθετα αναπτύχθηκαν ανταγωνιστικές σχέσεις μεταξύ των φορέων που είχαν αναλάβει να χειριστούνε την υπόθεση. Οι φορείς αυτοί ήταν: Οι προξενικές αρχές, οι αντιπρόσωποι του Υπουργείου Περιθάλψεως, οι ποντιακοί σύλλογοι, οι κοινοτικοί αντιπρόσωποι. Έτσι ο ένας φορέας κατηγορούσε τον άλλο για τα λάθη που γίνονται αλλά το αποτέλεσμα ήταν ότι διαρκώς επιδειωνόταν η κατάσταση και έτεινε να γίνει μη διαχειρίσιμη.

Σημαντικό πρόβλημα προέκυψε και από την αντίθετη άποψη για μεταφορά των Καυκάσιων στην Ελλάδα που εξέφρασε ο Μητροπολίτης Τραπεζούντας Χρυσανθος, ο οποίος ήθελε να συγκεντρωθούν όλοι οι ελληνικοί πληθυσμοί στον Πόντο, έτσι ώστε να υπερισχύσει το ελληνικό στοιχείο και να μπορέσουν να δημιουργήσουν ανεξάρτητο κράτος. Για το λόγο αυτό συναντά τον Μάρτιο του 1920 τον Ελευθέριο Βενιζέλο όπου του μεταφέρει ότι οι Έλληνες του Καυκάσου έχουν χάσει τη γλώσσα και την εθνική τους συνείδηση και θα ήταν δύσκολη η συνύπαρξη τους με τον σλαβόφωνους πληθυσμούς της Μακεδονίας. Ο Βενιζέλος θα ζητήσει την γνώμη του

¹⁰ «[...] η επάνοδος των εν Βατούμι συγκεντρωθέντων προσφύγων εις χωρία των αδύνατος. Περισσότεροι εξ αυτών διαμένουσι εν υπαίθρῳ. Δίαιτα αυτών κακή, διότι περίθαλψης παρέχει μόνο 75-100 δράμια άρτου ημερησίως. Θάνατοι εξ εξαντλήσεως. Κίνδυνος εξάπλωσης επιδημιών. Εντός μηνός θα παύσει πάσα περίθαλψις ανωτέρω ελλείψει χρημάτων».

Γενικού Διοικητή Μακεδονίας Αδοσίδη, ο οποίος θα επιβεβαιώσει τον Μητροπολίτη στα λεγόμενα του, το οποίο πράττει με επιστολή προς τα Υπουργεία Εξωτερικών και Περιθάλψεως, ενώ συγκλονιστικές είναι και οι τοποθετήσεις του σχετικά με αυτούς τους ανθρώπους.¹¹¹² Οι θέσεις που εκφράζονται τόσο από τον Μητροπολίτη όσο και από τον Γενικό Διοικητή Μακεδονίας επηρεάζουν τις ελληνικές αρχές και έτσι πλέον ζητείται να μην επιτραπεί η αναχώρηση του πληθυσμού μέχρι να έρθει νεότερη προειδοποίηση. (Αθανασιάδης & Μιχαηλίδης, 2010)

Ο Ύπατος Αρμοστής της Ελλάδας στη Κωνσταντινούπολη, Ε. Κανελλόπουλος, στέλνει τηλεγράφημα στις 20 Μαρτίου 1920¹³ ζητώντας από τους ελληνικούς φορείς του Καυκάσου να μην επιτρέψουν την αναχώρηση των πληθυσμών προς την Ελλάδα. Ενώ ο ειδικός απεσταλμένος του Εθνικού Συμβουλίου Ποντίων από το Βατούμι στην Αθήνα Θεοφύλακτος Θεοφυλάκτου, προσπαθεί να πείσει την Κυβέρνηση¹⁴ να αφήσει τους πρόσφυγες να έρθουν στην Ελλάδα προκειμένου να διασωθούν. Εκτός από την παύση της μεταφοράς προς την Ελλάδα, άρχισε να ατονεί και η περίθαλψη αυτών. (Αθανασιάδης & Μιχαηλίδης, 2010)

Ο Νίκος Καζαντζάκης όμως έχει διαφορετική άποψη, βλέποντας τους ανθρώπους στον Καύκασο να πεθαίνουν από την πείνα και τις κακουχίες και μη ανεχόμενος τα πολιτικά παιχνίδια που εξελίσσονταν εκείνη την εποχή, αποφασίζει να επισκεφτεί ο ίδιος τη Μακεδονία τον Ιούνιο του 1920. Έτσι και πράττει διαπιστώνοντας ότι μικρό κομμάτι της γης καλλιεργείται και συνεπώς υπάρχει πρόσφορο έδαφος για να έρθουν νέοι γεωργοί από τον Καύκασο και να εγκατασταθούν σε αυτές τις περιοχές. Στις 25

¹¹ «Επείγει η αναστολή του ρεύματος τούτου μέχρι ου τουλάχιστον δυνηθώσιν αι εις Καύκασον αποστολαί μας προβώσιν εις επιμελημένην διαλογήν ή τουλάχιστον δοκιμάσωμεν το ποιόν των ήδη εγκατασταθέντων εδώ αποίκων...»

¹² « Δυστυχώς εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων οι πρόσφυγες ούτοι είναι ως επί το πλείστον ατίθασοι, απειθάρχητοι., μεμψίμοιροι, πολλάκις φυγόπονοι, φοβούμαι δε και άρπαγες. Οι πλείστοι εξ αυτών στερούνται εθνικού φρονήματος, τινές δε είναι μόνον ρωσόφωνοι και τουρκόφωνοι. Εν γένει έχω πεισθεί ότι δεν είναι το ενδεδειγμένο ελληνικό και γεωργικόν στοιχείον, δι ου δύναται να τελεσφορήσει ο εποικισμός και εξελληνισμός της Μακεδονίας, τουναντίον υπάρχει φόβος να παράσχωσι συν τω χρόνω πράγματα εις την Ελληνικήν Διοίκησιν».

¹³ « μη επιτρέψωσι αναχώρησιν γεωργικού πληθυσμού μέχρι νεωτέρας ειδοποιήσεως. [...]. Πραγματικώς, άποροι τυγχάνουσι ιδίως οι πλείστοι εκ της περιφέρειας Καρς φυγόντων, των οποίων ακριβώς ενδείκνυται η μεταφορά δαπάναις ημών, δια την απορία και τους κινδύνους εις ους είναι εκτεθειμένοι. Οι τοιούτοι χωρικοί όμως αφικνούμενοι εις Ελλάδα, θα γίνωσι άμέσως βάρος εις το κράτος, καθόσον εξαντλουμένων ταχέως των πόρων των θα απαιτούσι άμεσον γεωργικήν εγκατάστασιν, ην το κράτος προφανώς δεν είναι εις θέσιν παρέξη αυτοίς επί του παρόντος.

¹⁴ «[...]» Ο Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως, παρά τας καταβληθείσας προσπάθειάς Θεοφυλάκτου εξακολουθεί να διατηρή δισταγμούς ως προν την παλινόστησιν Καρσιωτών, διότι είναι ακόμη προκατειλημμένος κατ' αυτών, εξ εισηγήσεων τρίτων και του Χρυσάνθου, ότι ούτοι απώλεσαν την εθνικότητά των, ότι μπολσεβικίζου [...].

Ιουνίου του 1920 αποστέλλει έγγραφο στον Υπουργό Περιθάλψης που παρουσιάζει αναλυτικά τα όσα διαπίστωσε στην περιοδεία του στη Μακεδονία¹⁵.

Η συμβολή του Νίκου Καζαντζάκη στην επίλυση του προβλήματος θα ήταν καθοριστική καθώς με την δική του αποφασιστικότητα και το τεκμηριωμένο σχέδιο του, ξεπερνιούνται οι δυσκολίες που εντόπιζε η κυβέρνηση και οι άλλοι φορείς. Έτσι συνεχίζεται και προχωρά με ταχείς ρυθμούς η μεταφορά και εγκατάσταση στη Μακεδονία 55.000 Καυκάσιων μέχρι το 1921. Η εγκατάσταση των Καρσλίδων θα γίνει κυρίως στις περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης και ιδιαίτερα στην περιοχή του Κιλκίς, στη πόλη και τα χωριά της Πτολεμαΐδας, στα χωριά της Κοζάνης, στην Ελασσόνα, στο Σιδηρόκαστρο, την Αλεξανδρούπολη, το Σουφλί ενώ σημαντικοί προσφυγικοί οικισμοί ήταν τα Ελευθέρια και η Καλαμαριά κ.α. Ένα κομμάτι των Καυκάσιων έρχονται στην Ελλάδα μεταξύ του 1922-1924 και τα καράβια τους αφήνουν στον Πειραιά, την Θεσσαλονίκη και την Μακρόνησο. (Αθανασιάδης & Μιχαηλίδης, 2010)

Όπως αναφέρει ο Γ. Τηλικίδης που ήταν Πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου των Ελλήνων του Αντικαυκάσου και Επιθεωρητής των σχολείων της Ελληνικής μειονότητας του Καυκάσου, μεταφέρθηκαν από το Βατούμι στην Θεσσαλονίκη κατά τα έτη 1920-1921, 52.878 άνθρωποι και 7.737 ζώα. Σύμφωνα με τον Τηλικίδη οι πληθυσμοί που μετανάστευσαν κατανέμονταν ανά περιφέρεια προέλευσης του Καυκάσου ως εξής:

«40.000 περίπου προέρχονταν από την περιφέρεια Καρς-Αρταχάν, ενώ αρχικά αυτός ο πληθυσμός απαριθμούσε 54.000 άτομα εκ των οποίων περίπου 7.000-8.000 πέθαναν από τις κακουχίες στην διαδρομή καθ' οδόν για το Βατούμι και κατά τη διαμονή τους στο Βατούμι. Περίπου 6-7 χιλιάδες κατέφυγαν στο Κουμπάν και ήρθαν στην Ελλάδα τα έτη 1922-1924, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, με τους άλλους Έλληνες του Καυκάσου, του Πόντου και της Νότιας Ρωσίας και απογράφηκαν ως Καυκάσιοι, ενώ εγκαταστάθηκαν σε περιοχές της Βόρειας Ελλάδας όπως οι προηγούμενοι».

¹⁵ «[...] Μονάχα το 19% των καλλιεργήσιμων χωραφιών και τσιφλικιών καλλιεργούνταν στη Μακεδονία με πρωτόγονα μέσα. [...] Αρκεί εκ της προηγούμενης εκθέσεώς μου να υπομνήσω ότι στην περιφέρεια Εδέσσης και κυρίως εις την επαρχία Καρατζόβαν τα υφιστάμενα χωρία αριθμούντα πληθυσμόν 42.062 ψυχών έχουν υπό γλωσσικήν άποψιν ως εξής: σλαβόφωνοι 27.342, βλαχόφωνοι 7.855, τουρκόφωνοι 5.625, ελληνόφωνοι 1.240» Και καταλήγει: « Μία μόνο σωτηρία υπάρχει: Να φέρομεν περισσότερας χιλιάδας Έλληνας γεωργούς εκ του Καυκάσου εις την Ελλάδα.»

«Περίπου 15.000-20.000 άνθρωποι από αυτούς προέρχονται από τις περιοχές Σοχούμ, Βατούμι και Τσάλκας.

«Από το σύνολο των 172.811 Ελλήνων του Καυκάσου θα παραμείνουν εκεί 119.933»

«Από του Καυκάσιους που θα έρθουν στην Ελλάδα θα πεθάνουν στην Καλαμαριά Θεσσαλονίκης περίπου 20.000-22.000»

Από τα τέλη Μαρτίου του 1920 έως και τον Νοέμβριο του 1921 μεταφέρθηκαν από το Βατούμι 30.718 πρόσφυγες μέσω 16 ατμόπλοιων και στη συνέχεια μετά τη παρέλευση ενός κενού διαστήματος μεταφέρθηκαν το Φεβρουάριου του 1921 20.610 πρόσφυγες μέσω 7 ατμόπλοιων. Όπως αναφέρει ο μελετητής της «εξόδου» των Καυκασίων κ. Καζταρίδη 30.000 από τους επιβάτες ήταν πρόσφυγες από το Καρς ενώ υπόλοιποι ήταν Έλληνες πρόσφυγες από άλλες περιοχές του Καυκάσου.

Σύμφωνα με τον Βλάση Αγτζίδη «[...] Τα πρώτα χρόνια που ήρθαν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα με τον όρο “Πόντιος”, ο λαός περιέγραφε μόνο αυτόν που προερχόταν από τις περιοχές του Μικρασιατικού Πόντου. Οι πρόσφυγες που προέρχονταν από την περιοχή Καρς του Ρωσικού Καυκάσου, χαρακτηρίζονταν ως «Καυκάσιου» ή «Ποντοκαυκάσιου», παρόλο που είχαν μεταναστεύσει από τον Πόντο μόλις σαράντα χρόνια πριν. Οι τουρκόφωνοι πρόσφυγες που προέρχονταν από την περιοχή της Τσάλκας στην Κεντρική Γεωργία ονομάζονταν «Τσαλκαλήδες» και εντάσσονται και αυτοί στην ομάδα των “Καυκάσιων”. [...]» (Αθανασιάδης Α. , 2010)

Μεταξύ των 55.000 Καυκάσιων που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα ήταν και οι Καυκάσιοι που εγκαταστάθηκαν στην Ποντοκώμη και αποτέλεσαν την πλειοψηφία του χωριού. Η προέλευση τους ήταν από τα χωριά Γιολαγουζτσαμ, Ολουκλού και Τσαπίκ της επαρχίας Καγισμάν, από τα χωριά Μουζαράτ, Τουρκεσόν και την κωμόπολη Μερτινίκ της επαρχίας Γκιόλιας, από το χωριό Γιόλεγκετσεμζ της επαρχίας Σαρίκαμς και το χωριό Μέτσιτλι της επαρχίας Χορασάν, όλα ανήκαν στο Κυβερνείο του Καρς. Οι Καυκάσιοι που εγκαταστάθηκαν στο γειτονικό Μαυροδένδρι προέρχονταν από τα χωριά Κετσιβάν και Τσαπίκ της επαρχίας Καγισμάν, και το χωριό Γιάγκμπασαν της επαρχίας Σαρίκαμς του Κυβερνείου του Καρς. Ενώ οι Καυκάσιοι της Μαυροπηγής, επίσης γειτονικό χωριό, προέρχονται από

το χωριό Κετσιβάν της επαρχίας Καγισμάν και τα χωριά Αλίσοφι και Γιάγκμπασαν της επαρχίας Σαρίκαμης του Κυβερνείου του Καρς. (Καλεντερίδης, 2006)

Στην ευρύτερη περιοχή της Εορδαίας η ΕΑΠ (Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων) εγκατέστησε 5.270 οικογένειες προσφύγων, πρόκειται περίπου για 20.731 άτομα οι οποίοι κατανεμήθηκαν σε 29 συνοικισμούς. Οι 16 από αυτούς τους συνοικισμούς χαρακτηρίστηκαν ως αμιγώς προσφυγικοί και εκεί εγκαταστάθηκαν 2.977 οικογένειες με 11.197 άτομα. Στους υπόλοιπους 13 μικτούς οικισμούς, όπου υπήρχαν δηλαδή και γηγενείς και πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν 2.293 οικογένειες με 9.354 άτομα. Αναλυτικά στην επαρχία Εορδαίας η εγκατάσταση των προσφύγων έγινε όπως περιγράφεται στον Πίνακα 1: (Λιθοξόου, 2007)

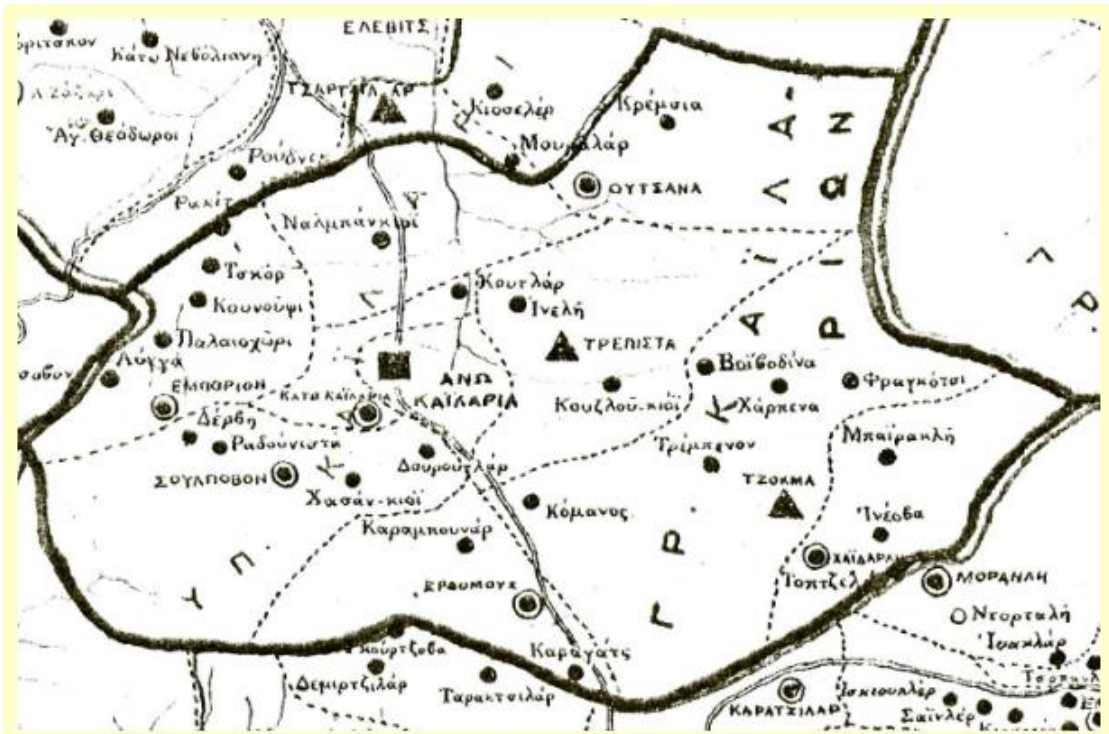
Πίνακας 1: Οικισμοί εγκατάστασης προσφύγων στην επαρχία Εορδαίας

Παλαιά ονομασία	Μετονομασία	Οικογένειες	Άτομα	Σύνθεση
Βοϊβοδία	Σπηλιά	86	332	Προσφυγικό
Δέβρη	Αναρράχη	214	856	Μικτό
Δουρουτλάρ	Προάστειον	56	226	Μικτό
Εμπόριον	-	45	186	Μικτό
Ερδομούς ¹⁶	Ποντοκόμη	299	1.093	Προσφυγικό
Ινελή	Ανατολικό	329	1.349	Προσφυγικό
Ινέοβα	Ακρινή	122	556	Προσφυγικό
Καϊλάρια	Πτολεμαΐδα	1.373	5.818	Μικτό
Καραγάτς	Μαυροδένδρι	267	1.125	Προσφυγικό
Καραμπουνάρ	Μαυροπηγή	40	164	Μικτό
Κνούφι	Έλος	59	235	Μικτό

¹⁶ Το Βουλγάρικο όνομα του Ερδομούς, σύμφωνα με «βουλγαρομακεδονικές πηγές», ήταν Βρντόμιτσι (<http://www.bulgarmak.org/maknames.htm>)

Κόμανον	-	39	145	Μικτό
Κουζλού Κιόι	Καρυοχώρι	167	624	Προσφυγικό
Κουτλάρ	-	38	124	Προσφυγικό
Κρέμσια	Μεσόβουνο	220	805	Προσφυγικό
Λύγγα	Μηλοχώρι	77	321	Μικτό
Μπαϊρακλή	Εξοχή	49	216	Προσφυγικό
Ναλπάν Κιόι	Περδίκκας	175	710	Μικτό
Ούτσανα	Κομνηνά	259	1.037	Προσφυγικό
Παλαιοχώρι	-	51	195	Μικτό
Ραδούνιστα	Κρυόβρυση	34	134	Μικτό
Ρακίτα	Ολυμπιάς	23	77	Μικτό
Σούλποβον	Άρδασσα	212	910	Προσφυγικό
Τζουμά	Αμύγδαλα	299	1.256	Προσφυγικό
Τρέπιστα	Άγ. Χριστόφορος	107	467	Μικτό
Τσιωρ	Γαλάτεια	215	90	Προσφυγικό
Χαϊδαρλή	Κλείτος	202	834	Προσφυγικό
Χάρμπινα	Πτελεώνας	78	322	Προσφυγικό
Χασάν Κιόι	Ασβεστόπετρα	135	524	Προσφυγικό

Εικόνα 7: Χάρτης της Επαρχίας Εορδαίας την εποχή εγκατάστασης των προσφύγων¹⁷

Συγκλονιστική είναι η μαρτυρία του Γιάννη Τσουκαλίδη για το πώς εξελίχθηκαν τα γεγονότα και από το Μουζαράτ του Καρς έφτασε στην Ποντοκόμη, όπως παρατίθεται στον συγγραφέα Ανδρέα Αθανασιάδη (Αθανασιάδης Α. , 2010) και μέρος αυτής παρουσιάζουμε στο σημείο αυτό:

« Οι Ρώσοι είχαν φύγει από το 1917, λόγω της επανάστασης. Οι Τούρκοι ανέβαιναν στο Καρς. Ξέραμε το μίσος των Τούρκων απέναντι μας. Βλέπαμε ήδη τα χωριά του νότιου Καρς να ξεσηκώνονται. Συγκλήθηκε το συμβούλιο του χωριού και αποφασίστηκε η εγκατάλειψη του και η φυγή προς το βορρά, προς το Βατούμι.

Πήραμε μαζί μας δύο κάρα με χρήσιμα πράγματα και λίγες αγελάδες (μόνο 8 γαλάριες). Τα υπόλοιπα ζώα τα είχαμε σιγά-σιγά πουλήσει. Το σπίτι μας αφέθηκε έρημο.

Ήταν Νοέμβρης του 1919. Οι άνθρωποι προχωρούσαν από το δρόμο και τα ζώα από τα βουνά για να βόσκουν, Καρσλήδες από 13 χωριά μαζευθήκαμε στο Πεπερέκ. Κάτσαμε ένα μήνα.

¹⁷ Πηγή: <http://www.lithoksou.net/p/egkatastasi-prosfygon-grafeio-eordaias-kailarion>

Στο δρόμο καλούσαμε τους άλλους Πόντιους του βόρειου Καρς να εγκαταλείψουν τα χωριά τους. Δεν το έκαναν. Περίμεναν να μαζέψουν τη σοδειά. Δίπλα από το βουνό Αρντανούτς και αφού είχαμε περάσει τον Κούρο ποταμό, οδεύαμε προς το Βατούμι.

Εκεί μαζεύτηκαν πολλές οικογένειες από διάφορα μέρη του Καυκάσου και ελπίζαμε να βρούμε μια θέση στο πρώτο ελληνικό καράβι.

Ήμασταν από τους τυχερούς και έτσι τέλη Δεκέμβρη μπαίνουμε στο πλοίο «Κωνσταντίνος». Ανέβαζαν τα ζώα με μακαρά (γερανό) και τα κατέβαζαν στο αμπάρι. Οι άνθρωποι στοιβάζονταν στο κατάστρωμα. Από το Βατούμι πήγαμε στην Κωνσταντινούπολη μετά από λίγες μέρες. Το πλοίο έπρεπε να ανεφοδιαστεί. Εκεί στο λιμάνι μια торπίλη χτύπησε το πλοίο και έκανε ένα μικρό ρήγμα, που το επισκεύασαν σε σύντομο χρονικό διάστημα».

Ο Γιάννης Τσακαλίδης φτάνει στην Καλαμαριά Θεσσαλονίκης στις αρχές του 1920, αφού πέρασε πρώτα από τα φοβερά λοιμοκαθαρτήρια της Καλαμαριάς. Έτσι συνεχίζεται το οδοιπορικό του.

«Στην Καλαμαριά κατεβήκαμε, αφού περάσαμε από κάποιες εξετάσεις μας βάλανε σε κάποιες παράγκες. Τα ζώα μας σταβλίστηκαν στον Γαλλικούς στάβλους ιππικού στην Αγία Παρασκευή. Δύο αδέρφια μου έμειναν εκεί για να τα προσέχουν.

Ο Ερυθρός Σταυρός μας βοηθούσε, μας έδιναν και κάποια χρήματα. Καθίσαμε εκεί όλο το χειμώνα. Παρόλα αυτά πολλοί πέθαναν εκεί στην Καλαμαριά., λόγω των σκληρών συνθηκών που επικρατούσαν στους προσφυγικούς καταυλισμούς. Εμείς ευτυχώς δεν είχαμε καμία απώλεια στη δική μας οικογένεια (21 συνολικά άτομα-12 παιδιά).

Άνοιξη με καλοκαίρι, συγγενείς και συγχωριανοί από το Μουζαράτ στείλανε αντιπροσωπεία να δει κάποια μέρη στην περιοχή της Καβάλας, για μόνιμη εγκατάσταση μας. Η επιτροπή αυτή με υπεύθυνο τον Πατσίδα Σάββα βρήκαν το χωριό Ορφάνι, ένα όμορφο μέρος σχεδόν παραθαλάσσιο. Φύγαμε όλοι μαζί και εγκατασταθήκαμε εκεί. Μείναμε σχεδόν τέσσερα χρόνια..Σπίτια (παραπήγματα) μας έκανε το κράτος. Δεν ήταν όμως ιδανικό μέρος για μας τους Καρσλήδες, που ήμασταν συνηθισμένοι σε άλλα υψόμετρα και κλίματα ψυχρότερα. Γύρω – γύρω η περιοχή ήταν όλη έλη. Νερό πόσιμο ελάχιστο, κυρίως δε το καλοκαίρι η κατάσταση ήταν απελπιστική. Κουνούπια και έλη

φέρανε την ελονοσία, που αποδεκάτισε το χωριό. Απώλειες είχε και η οικογένεια μας. Χάσαμε δύο αδέρφια και μια αδερφή. Εγκυμονούσες γυναίκες δεν άντεχαν και πέθαναν. Έτσι από το 1920 έως το 1924 είχαμε ελάχιστε γεννήσεις.

Η κατάσταση γίνεται ανυπόφορη. Ο αδερφός μου Κώστας παίρνει όλη την οικογένεια μας και μας οδηγεί, το 1923, στο Ροδολίβους Σερρών, ορεινό χωριό, όπου μείναμε 6 μήνες. Το μέρος μας άρεσε. Ο Κώστας γυρίζει στο Ορφάνι και καλεί τους συγχωριανούς μας να μας ακολουθήσουν και να ανέβουν να εγκατασταθούν κι αυτοί στο Ροδολίβους. Δεν τόλμησαν όμως να ακολουθήσουν τον αδερφό μου. Στο Ροδολίβους, που κατοικούσα γηγενείς Ταρνάκηδες περάσαμε πολύ καλά. Η οικογένεια μου νοίκιασε ένα στάβλο, και ασχοληθήκαμε με ζώα.

“Χωρίς τεμέτερ κι ήνουμες”. Μας έπιασε η νοσταλγία για τους δικούς μας ανθρώπους. Ίσως νιώθαμε και κάποια μοναξιά εμείς οι πρόσφυγες ανάμεσα στους ντόπιους του Ροδολίβους με τα διαφορετικά ήθη και έθιμα, με τους οποίους δεν είχαμε και δεν βρρίσκαμε κοινά ώστε να μας συνδέσουν. Έτσι γυρίσαμε στο Ορφάνι.

Γυρνώντας στο Ορφάνι, γράφτηκα στο σχολείο, που είχαν δημιουργήσει οι ίδιοι οι συγχωριανοί και δίδασκαν δύο δάσκαλοι που τους πληρώναμε εμείς τότε, ο ένας ήταν δε Θρακιώτης αρχιμανδρίτης που ζέπεσε και δούλευε ως δάσκαλος. Μας μιλούσε με πολύ αγάπη για τη Θράκη.

Στο Ορφάνι η κατάσταση είναι πλέον ανυπόφορη. Όλοι θέλουν να φύγουν από εκεί. Πρέπει κάποιος να ερευνήσει να ερευνήσει, να βρει ένα νέο μέρος. Η Δημογεροντία του χωριού στέλνει πάλι τον αδερφό μου Κώστα Τσουκαλίδη για έρευνες στην περιοχή της Θράκης. Ο αδερφός μου πουλάει τη μεγάλη μηχανή Στίγγερ της οικογένειας, ένα χαλί δωματίου και 1.000 οκάδες κριθάρι και αφού πάρει την υπόσχεση ότι τα χρήματα που θα ζοδέψει θα του επιστραφούν ξεκινάει προς αναζήτηση νέου μέρους εγκατάστασης.

Στο μεταξύ όμως έγινε παραχώρηση της Ανατολικής Θράκης στους Τούρκους και η οπισθοχώρηση του ελληνικού στρατού συνοδεύτηκε από 250.000 χιλιάδες πρόσφυγες. Έτσι ξεριζώθηκε βίαια ο ελληνισμός της Ανατολικής Θράκης και πύκνωσε το ρεύμα της προσφυγιάς.

Ο αδερφός μου αναγκάστηκε να γυρίσει πίσω, προτείνοντας την περιοχή των Σαράντα Εκκλησιών. Οι συγχωριανοί δεν δέχονται την πρόταση του και δεν πληρώνουν τα έξοδα του.

Το 1924 νέα αντιπροσωπεία με τους Κώστα Τσουκαλίδη και Ανδρέα Κεζεμίδη στέλνονται στο νόμο Κοζάνης. Εκεί τους υποδεικνύεται προς εγκατάσταση η περιοχή της Πτολεμαΐδας και συγκεκριμένα το Όρτομους (Γουρουνότοπος και μετέπειτα Ποντοκόμη), το Ιγνελίν (Ανατολικό) και το Παλιοχώρι.

Η Ποντοκόμη ήταν αυτή που τους θύμιζε την πατρίδα τους. Βουνά, δάση, κλίμα ανάλογο με το Καρς, πλούσια νερά και αρκετός κάμπος. Μεγάλη διαφορά με την τωρινή κατάσταση όπως διαμορφώθηκε μετά την κατασκευή των εργοστασίων της Δ.Ε.Η.

Έτσι οι περισσότεροι (κάποιο αρνούνται να έρθουν, έρχονται όμως αργότερα, όπως οι οικογένειες του Λουλιάνου Ισαάκ, του Μαυροπουλίδη Γιάννη, του Παυλίδη Παύλου και οι Λεσπουράντ που ήταν μεγάλο σόι) αφού γραφήκαμε σε καταστάσεις προχωρήσαμε προς την Ποντοκόμη.

Φτάσαμε εκεί το καλοκαίρι του 1924. Ήδη στο χωριό, που ήταν τουρκικό, ήταν εγκατεστημένοι κι άλλοι πρόσφυγες από τον πόντο και το Καρς, μάλιστα γείτονες μας, οι Γιαλαουτσαμλήδες, αλλά και Ολοχλούδες, Απεσλήδες, Αταπαζαρλήδες. Υπήρχαν ακόμα και λιγοστοί Τούρκοι, οι οποίοι παρέμεινα 4 μέρες και κατόπιν έφυγαν για την Τουρκία. Πολλούς τέτοιους Τούρκους που έφυγαν είχαμε συναντήσει και στο τρένο καθώς ακολουθούσαμε τη διαδρομή Θεσσαλονίκη-Αμύνταιο-Ποντοκόμη.

Την πρώτη μέρα που φτάσαμε ακούσαμε την τελευταία προσευχή του μουλά στο τζαμί του χωριού. Το τζαμί σε λίγο χρονικό διάστημα θα μετατραπεί σε σχολείο όπου και πάλι θα φοιτήσω και θα τελειώσω το δημοτικό σχολείο με δασκάλους τον πόντιο Τόγκο (Αταπαζαλής) και το Θωμαΐδη.

Αποζημίωση δεν πήραμε γιατί η υπεύθυνη υπηρεσία για την αποκατάσταση των προσφύγων θα μας έφτιαχνε σπίτια. Κάθε οικογένεια και ένα σπίτι. Ο Σουμελίδης Ανδρέας (Γιαλαούτσαμλης) ρυμοτόμησε το χωριό με αποτέλεσμα να έχει αυτή την υπέροχη ρυμοτομία ακόμα και σήμερα.»

Συγκλονιστική είναι και η μαρτυρία του Γιάννη Γραμματικόπουλου που γεννήθηκε στη Γιολαγουζτσαμ Καρς Καυκάσου Ρωσίας και έζησε στην Ποντοκώμη στην Ελλάδα, όπως ανέφερε στον Θόδωρο Φελεκίδη.

«Κάποτε ήρθε το πλοίο και ανεβήκαμε. Δεν είχαμε χαρτιά τίποτε. Δεν ελέγχανε όμως και τίποτε. Ήρθε ένας Έλληνας Συνταγματάρχης, ο Πολεμαρχάκης, μας μάζεψε και μας έβγαλε λόγο στο πλοίο. “Θα πάτε στην Ευρώπη, κλεψιές, ατιμίες, βλασφημίες, όλα να τα ρίξετε στη θάλασσα”.

Ήρθαμε στην Ευρώπη..., οι κλέφτες και οι λωποδύτες όλοι εδώ ήταν. Δύο που πέθαναν στο πλοίο τους έριξαν στη θάλασσα. Το πλοίο ήρθε στο Καραπουρνάρ, στη Θεσσαλονίκη. Υποφέραμε, άλλο πράμα. Τρεις μέρες πάνω στην άμμο. Στο γιαλό που ήμασταν τρεις μέρες όλο έβρεχε. Εγώ άρρωστος, η γυναίκα μου άρρωστη, το παιδί μου ο Νίκος άρρωστος. Μετά στις παράγκες στην Καλαμαριά. Μας κούρεψαν με του αλόγου τη μηχανή. Βάλαν τα ρούχα στον κλίβανο. Εγώ είχα οχτώ περσικά χαλιά και έξι στρώματα περσικά, τρία δέματα χαλιά. Βρέχτηκαν όλα. Τάβαλαν και αυτά στον κλίβανο. Καταστράφηκαν. Στο Καρς, καθώς φεύγαμε για Τιφλίδα, είχα αγοράσει ένα χαλί, 63 οκάδες, το έδωσα σε ένα συγγενή μου, το μετέφερε με άλλο τρένο, μου το παρέδωσε εδώ στην Ελλάδα. Όταν το πούλησα στην Ελλάδα πήρα 33 λύρες. Θα πεθαίναμε χωρίς αυτά. Στον κλίβανο βάλαν και ένα τσουβάλι φωτογραφίες που είχαμε από το Καρς. Η συμπεριφορά τους δεν ήταν ευγενική. Μας ύβριζα. Μας φέρθηκαν.... Στις τρεις μέρες εγώ μετανόησα που ήρθα, αλλά... Στην Καλαμαριά καθίσαμε ένα χειμώνα. Ο αδερφός μου έχασε δύο παιδιά του. Εγώ έχασα την γυναίκα μου, την Αγάπη Γεωργιάδου.» (Αθανασιάδης Α. , 2010)

3.2 Μετονομασία από Ερδομούς σε Ποντοκώμη

Οι Καυκάσιοι λοιπόν ενώθηκαν με τους Απεσλήδες και κατοίκησαν το χωριό Ερτομούς ή Ερδομούς (Erdogmus ή Erdemus) της περιοχής των Καϊλαρίων. Υπάρχει τεκμήριο, πριν εγκατασταθούν οι Καυκάσιοι και οι Απεσλήδες, έκθεση με τίτλο: «*Ετήσια κατά χωρίον παραγωγή γεωργικών προϊόντων, Καζά Καϊλαρίου*», η οποία έχει α/α 19 και περιγράφει την γεωργική παραγωγή του χωριού Ερτομούς.

Συγκεκριμένα: «Σίτος 8.000 κοιλιά, Κριθή 5.200 κοιλιά, Αραβόσιτος 6.400 κοιλιά, Βρύζα 3.200 κοιλιά». (Μανάδης, 2004)

Έγγραφο που έχει ημερομηνία 13 Μαρτίου με τίτλο: « Κατάστασις εμφανίνοσα τον αριθμό των οικημάτων και τον αριθμόν των στρεμμάτων γαιών των ανηκόντων εις Οθωμανούς κεχωρισμένους κατά χωρία της Περιφέρειας Καϊλαρίων» με α/α αναφέρει:

«Ερδομούς: αριθμός οικημάτων 215, αριθμός στρεμμάτων 5,000». (Μανάδης, 2004)

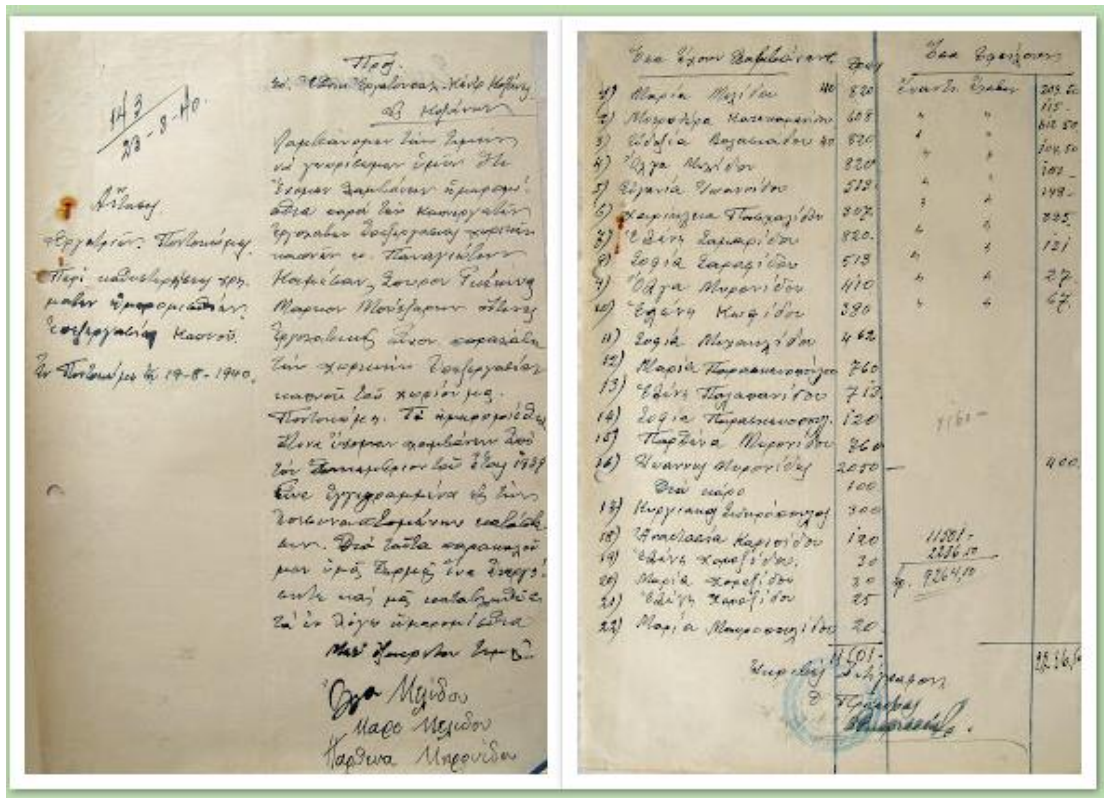
Από το έγγραφο «Στοιχεία Συστάσεως των Δήμων και Κοινοτήτων, 26 Νομός Κοζάνης, Αθήναι, Αύγουστος 1961» προκύπτει η αλλαγή ονόματος του οικισμού από Ερδομούς σε Ποντοκόμη που ίσχυε από την 20/1/1927. Ειδικότερα, με α/α 31, αναγράφεται: « Ποντοκόμη , παλιό όνομα Ερδομούς, ΦΕΚ κοινότητας και αλλαγής ονόματος ΒΔ 19.12.1918 ΦΕΚ Α' 260/1918 και Δ. 20.1.1927, ΦΕΚ Α' 18/1927, απογραφή 1920 1.005, απογραφή 1928 1.032, απογραφή 1940 1.438, απογραφή 1951 1.283». (Μανάδης, 2004)

3.3 Η ιστορία της Ποντοκόμης μέσα από αρχεία και τεκμήρια

Έχουν διασωθεί και παρουσιάζονται κάποια τεκμήρια υπό μορφή φωτογραφιών που δείχνουν διάφορα γεγονότα που αφορούν την Ποντοκόμη, σκιαγραφώντας το εξελισσόμενο ιστορικό πλαίσιο.

- Εργάτριες καπνού της Ποντοκόμης ζητούν τα ημερομίσθια που τους οφείλονται (19-8-1940) - *Αίτησις εργατριών Ποντοκόμης Περί καθυστερήσεως χρημάτων ημερομισθίων επεξεργασίας καπνού εν Ποντοκόμη τη 19-8-1940*

Εικόνα 8: Εργάτριες καπνού της Ποντοκόμης ζητούν τα ημερομίσθια τους¹⁸

- Τον Οκτώβριο του 1951 το απόσπασμα στην εφημερίδα αναφέρεται σε τεχνικά αρδευτικά έργα που θα γίνονται στην περιοχή προκειμένου να αυξηθεί η καλλιεργήσιμη γη. Μάλιστα οι κάτοικοι ανέφεραν τότε για τη λεκάνη Σαρηγκιόλ , ότι ήταν «αιτία της απαθλίωσης μας», ενώ υποστηρίζουν ότι είναι το μοναδικό διαμέρισμα της χώρας όπου οι κάτοικοι διαβιούν «υπό αθλιεστάτας συνθήκας». Οι υποσχέσεις που λάμβαναν οι κάτοικοι της Ποντοκόμης ήταν οι ακόλουθες «θα εύρομεν απασχόλησιν, θα εξαφανισθούν οι νοσογόνοι εστίαι και οι κάτοικοι της περιοχής υγείς πλέον και εύρωστοι» (Αθανασιάδης Α. , 2010)

¹⁸ Πηγή: <http://pontokomischool.blogspot.gr/2012/04/19-8-1940.html>

- Τον Σεπτέμβριο του 1972, γίνεται η θεμελίωση των πρώτων μονάδων του Λιγνιτικού Ενεργειακού Κέντρου της ΔΕΗ Καρδιάς Πτολεμαΐδας από τον Αντιπρόεδρο της τότε Κυβέρνησης και υπό την παρουσία του Διοικητή της ΔΕΗ. Το 1976 ο «Ριζοσπάστης» αποτυπώνει το ζήτημα που έχει προκύψει και αφορά την απαλλοτρίωση 1.288 στρεμμάτων από τη ΔΕΗ.

Εικόνα 11: Απόσπασμα από την εφημερίδα « Ριζοσπάστης» σχετικά με την απαλλοτρίωση έκτασης από τη ΔΕΗ²¹

- Το 1979 δημοσίευμα του τύπου εκφράζει τη δυσαρέσκεια του σχετικά με το μικρό ποσοστό απασχόλησης προσωπικού από την Ποντοκώμη στις δραστηριότητες της ΔΕΗ.

²¹ Πηγή: <http://kafkasios-pontokomitis.blogspot.gr/>

Εικόνα 12: Ποντοκώμη, ΔΕΗ και ανεργία²²

- Το 1981, ο τύπος αποτυπώνει την διαμαρτυρία των κατοίκων της Ποντοκώμης στην Αθήνα που αφορούσε τις απαλλοτριώσεις που έγιναν στα κτήματα τους. Μάλιστα τους αναφέρει ως «άνεργους αγρότες».

²² Πηγή: <http://kafkasios-pontokomitis.blogspot.gr/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Πολιτισμική ανάλυση

4.1 Εκπαίδευση στη Ποντοκώμη

Στις 3 Οκτωβρίου του 1924 λειτουργεί ήδη στο Ερτομούς μονοτάξιο Δημοτικό Σχολείο όπως αυτό αναφέρεται στην έκθεση του επιθεωρητή Μ. Σταβάρα, που έχει τίτλο «Δάσκαλοι και Νηπιαγωγοί Εορδαίας 1924-1925». Στον α/α αναγράφεται: « Ερτομούς, μονοτάξιον, Ιωάννης Τόγκος». (Μανάδης, 2004)

Το αρχείο του σχολείου καταστράφηκε στις 10 Ιουνίου 1943, όπως αναφέρει η Ελένη Θεοδωρίδου « κατά την πυρπόλισιν του Χωριού υπό των Γερμανών». Ωστόσο η ίδια κατάφερε και διατύπωσε την ιστορία του Δημοτικού Σχολείου Ποντοκώμης κατά τα έτη 1923-1954. Το αρχείο αυτό συντάχθηκε με μολύβι σε ένα απλό τετράδιο της εποχής και αποκτά ιδιαίτερη ιστορική αξία καθώς όπως αναφέρει και η συγγραφέας συντάχθηκε: « κατά πληροφορίας των κατοίκων της κοινότητας Ποντοκώμης».

Το Δημοτικό Σχολείο Ποντοκώμης ιδρύθηκε το έτος 1924 με την εγκατάσταση των προσφύγων κατόπιν υποδείξεως της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων στο μέχρι πρότινος τούρκικο χωριό, Ερτομούς ή στα ελληνικά Γουρουνότοπος. Όπως αναφέρθηκε ήδη από την μαρτυρία του Γιάννη Τσουκαλίδη το Σχολείο αρχικά θα στεγαστεί εντός του τουρκικού τεμένους και θα λειτουργήσει ως μονοτάξιο για μια διετία.²⁴

Μόλις ολοκληρώθηκε η ανέγερση των κατοικιών της Ποντοκώμης το 1926, επισκευάστηκε το τέμενος με τη βοήθεια των κατοίκων και τη στήριξη του κράτους και δημιουργήθηκε το τριτάξιο σχολείο. Μεταξύ δύο τάξεων υπήρχε ξύλινο χώρισμα που άνοιγε όταν έπρεπε να εξυπηρετήσει τις τελετές όπως για παράδειγμα στις σχολικές γιορτές, καθώς και τις συγκεντρώσεις των κατοίκων του χωριού.

Από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας το σχολείο θα εξυπηρετεί 350 παιδιά, ιδιαίτερα σημαντικός αριθμός που πιστοποιεί την καλή σχέση των κατοίκων με τα γράμματα και την πρόοδο, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και η Ελένη Θεοδωρίδου στο πόνημα καταγραφής της ιστορίας του δημοτικού σχολείου Ποντοκώμης την χρονική

²⁴ « άνευ και των στοιχειωδών επίπλων και λοιπών μέσων διδασκαλίας» (Θεοδωρίδου Ελένη, Η ιστορία του 5/Τάξιου Δημοτικού Σχολείου Ποντοκώμης 1924-1954, Δημοτικό Σχολείο Ποντοκώμης, Ποντοκώμη, 2009)

περίοδο 1924-1954. Το σχολείο θα λειτουργήσει υπό αυτές τις συνθήκες μέχρι και την 6^η Οκτωβρίου 1943²⁵ και θα μείνει κλειστό μέχρι το 1945 λόγω της πυρπόλησης του χωριού από τους Γερμανούς. Μετά την 8^η Ιανουαρίου του 1945 θα επαναλειτουργήσει στον ίδιο χώρο μέχρι το 1946, όπου το κτίριο θα κριθεί επικίνδυνο και θα τα μαθήματα θα ξεκινήσουν να γίνονται σε ενοικιαζόμενους χώρους μέχρι τον Μάιο του 1952. (Αθανασιάδης & Μιχαηλίδης, 2010)

Το ετοιμόρροπο διδακτήριο κατεδαφίστηκε το 1950 και από αυτό όσο υλικά μπορούσαν να αξιοποιηθούν, χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή του νέου κτιρίου.²⁶ Η παράδοση του νέου διδακτηρίου θα γίνει τον Μάιο του 1952 στους κατοίκους του χωριού.

Η εξέλιξη του αριθμού των μαθητών κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου και μετέπειτα μέχρι και το 1953 είναι η ακόλουθη:

- 1947-1948, αριθμός μαθητών 347
- 1948-1949, αριθμός μαθητών 344
- 1949-1950, αριθμός μαθητών 304
- 1950-1951, αριθμός μαθητών 261
- 1951-1952, αριθμός μαθητών 218
- 1952-1953, αριθμός μαθητών 202

Όπως αναφέρει η Ελένη Θεοδωρίδου, οι μαθητές του σχολείου έκαναν δημόσιες εμφανίσεις κατά την διάρκεια των σχολικών και θρησκευτικών γιορτών, όπως επίσης και σε όλες τις σχολικές τελετές και τις γυμναστικές επιδείξεις. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά στις 23 και 24 Ιουνίου του 1954, διήμερη εκδρομή της ΣΤ' τάξης διοργανώθηκε στις περιοχές Κοίλα, Κοζάνη, Βέροια, Νάουσα, Έδεσσα και Πτολεμαΐδα. Επίσης, σημαντική είναι η συμβολή του σχολείου στην τοπική ζωή του χωριού καθώς οι μαθητές: συνέβαλαν στον καθαρισμό των δρόμων του χωριού, προχώρησαν σε δένδροφυτεύσεις στην αυλή της εκκλησίας και του αστυνομικού σταθμού, επίσκεψη και παροχή δώρων στο στρατιωτικό νοσοκομείο Κοζάνη,

²⁵ «ότε επιρρολήθη το χωριό υπό των Γερμανών»

²⁶ « Το ετοιμόρροπον διδακτήριον κατεδαφίσθη το 1950. Εκ των υλικών δε αυτού η μεν ξυλεία ως άχρηστος εξεποιήθη υπέρ του σχολιού Ταμείου, οι δε λίθοι και κέραμοι εχρησιμοποιήθησαν δια την ανέγερσιν του νέου διδακτηρίου. (Θεοδωρίδου Ελένη, Η ιστορία του 5/Τάξιου Δημοτικού Σχολείου Ποντοκώμης 1924-1954, Δημοτικό Σχολείο Ποντοκώμης, Ποντοκώμη, 2009)

επίσκεψη σε ασθενείς κατοίκους και παροχή δώρων σε αυτούς και τέλος καθαρισμός των αντικειμένων και των σκευών της Εκκλησίας. Από όλες αυτές τις ενέργειες γίνεται κατανοητή η κοινωνική προσφορά του Δημοτικού Σχολείου Ποντοκόμης.

Η σχολική βιβλιοθήκη του σχολείου ιδρύθηκε το 1934, ωστόσο καταστράφηκε από τους Γερμανούς κατά τη διάρκεια πυρπόλησης του χωριού στις 6 Οκτωβρίου του 1943. Το 1945 επανιδρύθηκε, ενώ αριθμούσε 34 βιβλία που ήταν διαθέσιμα για τους δασκάλους και 53 βιβλία που ήταν διαθέσιμα για τους μαθητές. Το σχολείο επίσης διέθετε σχολικό κήπο που δημιουργήθηκε το 1953 και καλλιεργούνταν οπωροφόρα δέντρα, λαχανικά και λουλούδια.

Σημαντική ήταν η ακίνητη περιουσία που διέθετε το σχολείο Ποντοκόμης καθώς έφτανε τα 45 στρέμματα και βρισκόταν στην κτηματική περιοχή του χωριού σε οκτώ κατηγορίες κληρομεριδίων. Κατά το σχολικό έτος 1953-1954 το σχολείο λειτούργησε αρχικά ως τριτάξιο και στη συνέχεια ως τετραθέσιο. (Δημοτικό Σχολείο Ποντοκόμης Κοζάνης, 2009)

Εικόνα 14: Γυμναστικές επιδείξεις – Δημοτικό Σχολείο Ποντοκόμης 1951²⁷

²⁷ Πηγή: <http://kafkasios-pontokomitis.blogspot.gr/2010/01/1951.html>

Εικόνα 15: Δημοτικό Σχολείο Ποντοκόμης 1954²⁸

Εικόνα 16: Στιγμιότυπα από την διήμερη εκδρομή του σχολείου που έγινε το 1954²⁹

²⁸<http://pontokomischool.blogspot.gr/>

²⁹ http://kafkasios-pontokomitis.blogspot.gr/2010_01_01_archive.html

4.2 Σχέσεις προσφύγων-ντόπιων

Η περιοχή των Καϊλαρίων που βρίσκεται και η Ποντοκόμη την περίοδο εγκατάστασης των προσφύγων παρουσίαζε την ακόλουθη εθνολογική σύσταση σύμφωνα με την αναφορά που κάνει ο υποδιοικητής της χωροφυλακής Καϊλαρίων.

1^η Φεβρουαρίου 1923

Εγγραφα Υποδιοικήσεως Χωροφυλακής Καϊλαρίων:

Προς Γενικήν Διοίκησιν Θεσσαλονίκης:

«Αναφέρομεν ότι εθνολογική κατάσταση περιφέρειας ημών έχει ως εξής:

Οθωμανών άτομα 29.121, Ελλήνων 6.270, ρουμανιζόντων 450 ακινδύνων, βουλγαροσλαβοφώνων 4.800 υπόυλως και προπαγανδιστικώς εργαζόμενοι».

Ο υποδιοικητής Καϊλαρίων

(υπογραφή)

Ωστόσο, η κατάσταση αυτή άλλαξε σε πολύ μεγάλο βαθμό μετά την έλευση χιλιάδων προσφύγων το 1923 στην περιοχή της Μακεδονίας. Σημαντική προτεραιότητα για το ελληνικό κράτος ήταν ο εποικισμός των μεθορίων, θεωρώντας ως ενδεδειγμένη λύση την εγκατάσταση προσφύγων κυρίως από την περιοχή του Καυκάσου.

Για τους ντόπιους πληθυσμούς η άφιξη χιλιάδων προσφύγων από τις περιοχές της Θράκης, της Μικράς Ασίας, του Πόντου και του Καυκάσου θα αντιμετωπιστεί ως «επίθεση». Επιπλέον, σύνηθες ήταν να συγκρούονται ακόμα και διαφορετικές προσφυγικές ομάδες μεταξύ τους όταν εγκαθίσταται στην ίδια περιοχή. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά της Ελένης Θεοδωρίδου, της μακροβιότερης δασκάλας στην Ποντοκόμη, η οποία παρουσιάζει τη «σύγκρουση» στο χωριό Χαραυγή Κοζάνης μεταξύ των Θρακιωτών-Μικρασιατών και των Καυκάσιων Γιολαγουζτσαμλήδων. Η Ελένη Θεοδωρίδου πίστευε πως αυτές οι συγκρούσεις οφείλονται στη ζήλεια που τροφοδοτούνταν από την έντονη δραστηριότητα των

Καυκάσιων. Μερικά λόγια που ειπώθηκαν τότε για τους Καυκάσιους είναι χαρακτηριστικά του κλίματος που επικρατούσε.

«Παλιοκαυκάσα δε θα πάρεις νερό, αούτον το παιδίον. Ανάθεμα το καράβι που σας έφερε»

Επομένως, επικρατεί κλίμα ανασφάλειας και αβεβαιότητας τόσο μεταξύ των προσφύγων και των ντόπιων, όσο και μεταξύ των διάφορων ομάδων των προσφύγων, ενώ σημαντική κόντρα υπάρχει μεταξύ των προσφύγων και των σλαβόφωνων λόγω του ζητήματος που είχε ανακύψει με τις μουσουλμανικές περιουσίες. Στη Δυτική Μακεδονία λόγω της γεωγραφικής της θέσης επικρατούσε μια έκρυθμη κατάσταση, με την πολιτεία να πιέζει τους σλαβόφωνους προκειμένου στη θέση τους να εγκατασταθούν πρόσφυγες. Οι Καυκάσιοι εκείνη την εποχή θεωρούνται «Πρόσφυγες Ανωτέρου Πολιτισμού» και καλούνται να διαδραματίσουν ρόλο προκειμένου να αφομοιωθούν οι σλαβόφωνοι πληθυσμοί. (Αθανασιάδης & Μιχαηλίδης, 2010)

Οι κάτοικοι της Ποντοκώμης ευτυχώς εγκαθίσταται σε ένα τουρκοχώρι και έτσι αποφεύγονται οι προστριβές. Οι κάτοικοι της Ποντοκώμης όπως και οι Καυκάσιοι γενικότερα αλλά και οι πρόσφυγες, ήταν ανεκτικοί σε ανθρώπους άλλων εθνικοτήτων, θρησκειών και πολιτισμών, καθώς ζούσαν σε ένα πιο κοσμοπολίτικο περιβάλλον, όπου συνυπήρχαν διαφορετικά έθνη και πολιτισμοί. Ωστόσο, οι ντόπιοι έχοντας δημιουργήσει πιο κλειστές κοινωνίες, αντιμετώπιζαν με μεγαλύτερη επιφύλαξη και ενίοτε εχθρότητα τους νεοφερμένους πρόσφυγες.

Δύο ήταν κυριότερες αιτίες που συντελούσαν στην όξυνση των σχέσεων. Η πρώτη αιτία ήταν οι οικονομικές διαφορές και οι αντιδικίες για τα χωράφια και τα οικόπεδα που παραχωρούνταν στους πρόσφυγες. Η διεκδίκηση, είτε δίκαια είτε άδικη από τους ντόπιους των χωραφιών που άνηκαν σε ανταλλάξιμους Τούρκους, όξυνε τις προστριβές μεταξύ των πληθυσμών. Τα εδάφη που παραχωρήθηκαν στους πρόσφυγες ήταν κυρίως αυτά που προέρχονταν από τους ανταλλάξιμους Τούρκους.

Η δεύτερη αιτία προστριβών μεταξύ των ντόπιων πληθυσμών και των προσφύγων σχετίζεται με τις πολιτικές πεποιθήσεις. Οι πρόσφυγες ήταν υποστηρικτές της βενιζελικής παράταξης, ενώ οι ντόπιοι χαρακτηρίζονταν ως αντιβενιζελικοί.

Επιπρόσθετα, οι ντόπιοι δεν παντρεύονταν προσφυγοπούλες, καθώς τις θεωρούσαν πολύ χειραφετημένες για την δική τους νοοτροπία, ενώ έδιναν τα

κορίτσια τους σε πρόσφυγες για να παντρευτούν, μη θεωρώντας τες συνεχιστές της οικογένειας. Με το πέρασμα των χρόνων άρχισαν να αναπτύσσονται καλύτερες σχέσεις με φίλιες, κουμπαριές και συμπεθεριά.

Τέλος, ιδιαίτερη αλληλεγγύη και υποστήριξη έδειχναν οι πρόσφυγες μεταξύ τους κατά τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης τους, καθώς εκτός από τα πολιτισμικά κοινά τους ένωνε και άσχημη οικονομική συγκυρία και η αντιμετώπιση που είχαν από τους ντόπιους σε κάποιες περιοχές. (Μαρούδη, 2009)

4.3 Η άποψη για τους Καυκάσιους και η αριστερή τους τοποθέτηση

Οι πρόσφυγες γενικά δεν γίνονταν εύκολα αποδεκτοί στην Ελλάδα, έτσι και οι Καυκάσιοι. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια εντός ντόπιου Ασηριώτη: *« Με κανέναν τρόπο δεν θα δεχτώ τον Καυκάσιο, τον βρώμικο, στο σπίτι μου. Όσο με αφορά, μπορεί να πέσει νεκρός στη μέση του δρόμου και δεν με νοιάζει. Μακάρι να καούν όλοι στη φωτιά. Ο Βενιζέλος έφερε σκατά στη Μακεδονία. Όλοι τους πέθαιναν από τη πείνα στην Τουρκία.»* Τα στερεότυπα που επικρατούσαν εκείνη την περίοδο παρουσιάζουν τους Καυκάσιους ως μειωμένης ευφυΐας. (Καρακασίδου, 2000)

Οι Καυκάσιοι που ήρθαν στην Ποντοκόμη, όπως και οι Καρσλήδες, πριν μετεγκατασταθούν στην Ελλάδα παρουσίαζαν συμμετοχή στις Ρωσικές διεργασίες. Οι περισσότεροι από αυτούς που ήρθανε ήταν πολύγλωσσοι και μορφωμένοι, με γλώσσα που μάθαινα στο σχολείο τα ρώσικα αλλά και πολλοί από αυτούς διδάσκονταν ελληνικά. Πριν έρθουν στην Ελλάδα, λόγω της μόρφωσης που είχαν πολλοί εξ αυτών είχαν καταλάβει θέσεις στην εκπαίδευση, στην πολιτοκοστρατιωτική διοίκηση και στην οικονομική ζωή της περιοχής. Έτσι δημιουργήθηκε ένα πνεύμα εκτίμησης από την ρωσική διοίκηση της περιοχής προς το πρόσωπο τους, ενώ οι πιο μεγάλοι ηλικιακά υπηρέτησαν και το Ρωσικό Στρατό δεχόμενοι επιρροές από τα ιδεολογικά ρεύματα της Ρωσίας.

Πλήθος Καυκάσιων συμμετείχαν στο παράνομο ακόμη Σοσιαλιστικό Δημοκρατικό Κόμμα της Ρωσίας ενώ πολλοί συμμετείχαν στην Οκτωβριανή επανάσταση. Έχοντας λοιπόν ζήσει αυτά τα γεγονότα και όντας πιο καλλιεργημένοι

από τους άλλους πρόσφυγες «υπέκυψαν στα θέλητρα της επανάστασης» και άρχισαν να διώκονται από το ελληνικό κράτος. Μαζί με τους πολιτιστικά ανεπτυγμένους πρόσφυγες Καυκάσιους, ήρθε και ο κομμουνισμός, ιδιαίτερα σε περιοχές όπως η Ποντοκώμη, η Πτολεμαΐδα, τα Σέρβια, το χωριό Νέος Καύκασος Φλώρινας. Από το πρώτο διάστημα που θα έρθουν οι Καυκάσιοι θα δυσκολευτούν στις επαφές τους με τις αρχές. Ο Κώστας Γαβριηλίδης, δάσκαλος και μέλος του Συλλόγου Καυκασίων, αναφέρει: «Δεν τους καταλαβαίναμε και ακόμη περισσότερο δεν μας καταλάβαιναν αυτοί. Επιπλέον μας έβλεπαν με ύποπτο μάτι. Ερχόμασταν από την επαναστατημένη Ρωσία και φοβόντουσαν μήπως έχουμε μολυνθεί από το επαναστατικό πνεύμα και φέρνουμε μαζί μας και το “μικρόβιο του κομμουνισμού”».

Μέσα από την συμμετοχή των Καυκασίων στα διάφορα συνέδρια προσφύγων και στα αγροτικά, όπως για παράδειγμα το 7^ο «Πανκαυκασιακόν Συνέδριον» που διεξήχθη το 1927, το Συνέδριο Καυκασίων το 1926 και το «Προσφυγικόν Συνέδριον του 1925, προκύπτει ότι η συνειδητοποίηση-ριζοσπαστικοποίηση των Καυκασίων υπάρχει ήδη από το μεσοπόλεμο και σταδιακά αναπτύσσεται. Οι Καυκάσιοι εν αντιθέσει με την πλειοψηφία των Ποντίων του Δυτικού Πόντου, που ήταν τουρκόφωνοι και εξελίχθηκαν από βενιζελικοί σε αντικομμουνιστές, επειδή κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στο Καρς θα ωφεληθούν από τις ευνοϊκές για τους αγρότες μεταρρυθμίσεις και επομένως βλέπουμε να είναι ιδιαίτερα δεκτικοί και στην Ελλάδα στις κομμουνιστικές ιδέες.

Οι Καυκάσιοι από βενιζελικοί αρχίζουν να διαμορφώνουν μια στάση φίλα προσκείμενη προς τον κομμουνισμό. Η δεκαετία του 1940 αποτέλεσε στην ουσία τη χρονική περίοδο μεταλλαγής των προσφύγων σε Ελλαδίτες. Οι Καυκάσιοι ερχόμενοι στην Ελλάδα είχαν έρθει αντιμέτωποι με μια σκληρή ζωή. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του Απόστολου Αθανασιάδη, κάτοικου Ποντοκώμης γεννημένος του 1930. « Ο πατέρας μου Λαυρέντης (Λαύρος) παραπονιόταν πως η αρωγή του κράτους ήταν ελάχιστη έως ανύπαρκτη. Μα ήταν εργατικοί. Με κάποια ομόλογα που τους έδωσε το κράτος φτιάζανε σπίτια και από εκεί και πέρα άρχισαν με τη γεωργία που ποτέ δεν τους προσέφερε ένα επίπεδο ζωής. Πολύ γρήγορα γεύτηκαν τη φυσιγνωμία του κράτους, που ήταν αντίθετη προς αυτούς, που τους κνηγούσε όταν π.χ. δεν είχε κάποιος να πληρώσει φόρο. Βλέπανε να έρχεται από την Πτολεμαΐδα ο υπάλληλος και μαζί με το χωροφύλακα να κατεβάζουν, να κατάσχουν τσουβάλια σιτάρι φτωχών χρεωστών.

Σκληρή μεταχείριση και αντιμετώπιση, που δεν ένιωθαν ούτε στα χρόνια που ζούσαν στην Πατρίδα (Καρς).

Κάπνιζαν λαθραία και ερχόταν πάλι ο χωροφύλακας και έλεγε “Λαυρέντη, έλα πάνω σε θέλει ο Καπετάνιος”. Πήγαινε επάνω, τον κάναν έρευνα, έβρισκαν τον καπνό, και θεωρούνταν παράνομος. Ο κόσμος αυτός που ήρθε με πνεύμα ελευθερίας από τον Καύκασο, δεν άντεξε να βασανίζεται, να είναι στη «μπούκα» της αστυνομίας. Γι αυτό και πήγε «αριστερά». Ο πατέρας μου, ο Λαυρέντης, μου έλεγε: «Θα έρται ένας καιρός, κι εμείς που θα ζούμε άμουν ανθρώπ’» Πίστευαν εκείνοι οι άνθρωποι ότι ερχόμενο το κομμουνιστικό καθεστώς θα μπορέσουν να διασφαλίσουν μια ανθρωπινότερη ζωή» (Αθανασιάδης & Μιχαηλίδης, 2010)

Ένα απαγορευμένο έργο

Προκειμένου να ενισχύσουν το σχολικό ταμείο οι Ποντοκωμίτες αποφάσισαν τα Χριστούγεννα του 1932, να ανεβάσουν το θεατρικό έργο «Λαζαράγας»³⁰ στη Ποντοκώμη. Επειδή όμως δεν εκδόθηκε άδεια από την αστυνομία να παιχτεί το έργο στη λέσχη του χωριού, αυτό προβλήθηκε σε κάποιο σπίτι με αποτέλεσμα την επομένη η αστυνομία να συλλάβει δύο αγρότες. Το χωριό ξεσηκώθηκε και ζήτησε την απελευθέρωση τους, ωστόσο η άρνηση των αστυνομικών, οδήγησε τους αγρότες στο να αφοπλίσουν τους χωροφύλακες, να απελευθερώσουν τους χωρικούς και να επιστρέψουν τα όπλα στους χωροφύλακες. Αφού επιστράφηκαν τα όπλα οι χωροφύλακες χτύπησαν δολοφονικά και τραυμάτισαν πολλούς χωρικούς. (Αθανασιάδης & Μιχαηλίδης, 2010)

4.4 Δράσεις Καυκάσιων Ποντοκώμης

Οι κάτοικοι της Ποντοκώμης αμέσως μετά την εγκατάστασή τους άρχισαν να δραστηριοποιούνται για την ανάπτυξη της περιοχής. Όπως ήδη αναφέρθηκε ιδιαίτερα αξιόλογο ακόμα και στις μέρες μας είναι το ρυμοτομικό σχέδιο του χωριού που επιμελήθηκε ο Ανδρέας Σουμελίδης. Οι Ποντοκωμίτες όμως συμμετέχουν σε πληθώρα κατασκευαστικών έργων που είναι σε εξέλιξη εκείνη την περίοδο στην

³⁰ Λαζαράγας ή Τα σκοτάδια, πρόκειται για θεατρικό έργο που γράφτηκε το 1905 στη Ποντιακή διάλεκτο από μια σημαντική μορφή στο χώρο των γραμμάτων, τον Γεώργιο Φωτιάδη. Θεωρήθηκε ως το πρώτο αντικαπιταλιστικό έργο.

ευρύτερη περιοχή. Ειδικότερα, συμμετείχαν στην κατασκευή του υδραγωγείου Πτολεμαΐδας που ξεκίνησε το 1928 και ολοκληρώθηκε το 1930. Την διαμόρφωση της πρόσοψης, που είναι ένα έργο αρκετά σημαντικό και πολύπλοκο ανέλαβαν και διεκπεραίωσαν επιτυχώς οι αδερφοί Γιάννης, Ονούφριος και Αρκάδιος Γραμματικόπουλοι που ήταν από την Ποντοκώμη. Από το πρακτικό ανάθεσης του έργου μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι οι πρόσφυγες έχουν δημιουργήσει πλήθος συλλόγων, ανάμεσα τους και συλλόγους προσφύγων διαφόρων περιοχών, Ποντίων, Καυκασίων κτλ.³¹

Επιπλέον, ο Μάθος Σουμελίδης από την Ποντοκώμη θα αναλάβει να χτίσει το υδραγωγείο της Παναγία Σουμελά στην κορυφή του Βερμίου, το οποίο θα τροφοδοτήσει με νερό την πόλη της Κοζάνης, η οποία μέχρι εκείνο τον καιρό υδρευόταν από πηγάδια.³² Επιπρόσθετα, οι Καυκάσιοι Ποντοκωμίτες Παχτάσσον ο Γιάγκον και Σκοτεινός κατασκεύασαν τη γέφυρα της Κοζάνης *«επί της δημοσίας οδού Κοζάνης-Ποντοκώμης-Πτολεμαΐδας, εκεί στην ανηφοριά και στην στροφή.»* (Αθανασιάδης & Μιχαηλίδης, 2010)

Τα προσφυγικά χωριά της Δυτικής Μακεδονίας επέδειξαν ιδιαίτερη πρόοδο και αναπτυξιακή δυναμική και ιδιαίτερα η Μεσοποταμία Καστοριάς και η Ποντοκώμη Εορδαίας. Η τοπική εφημερίδα της Κοζάνης « Ηχώ της Μακεδονίας», εκθειάζει στο φύλλο της στις 9 Φεβρουαρίου 1930, την προοδευτικότητα και την δημιουργικότητα που επιδεικνύουν οι Ποντοκωμίτες. Με προσωπική εργασία κατασκεύασαν το υδραγωγείο του χωριού, ενώ πέτυχαν και τη σύνδεση του χωριού με το δημόσιο δρόμο. (Πελαγίδης, 1994)

³¹ Πρακτικόν ανάθεσης εκπόνησης μελέτης και εκτέλεσης έργων κατασκευής του υδραγωγείου της κοινότητας Πτολεμαΐδας: [...] οι κάτωθι υπογεγραμμένοι [κοινοτικοί σύμβουλοι κοινότητας Πτολεμαΐδας]: 1. Βασίλειος Χατζηευστρατίου, Πρόεδρος της Κοινότητας Πτολεμαΐδας και αρχηγός ομάδας Προσφύγων Γιαλή Τσιφλίκ. 2. Θεόδωρος Μάτσοκογλου, αρχηγός ομάδας προσφύγων Θράκης. 3. Ξενοφών Αϊδινλής, αρχηγός ομάδας προσφύγων Περγαμηνών. 4. Σιδηρόπουλος Δημήτριος, αρχηγός ομάδας προσφύγων Νέου Συνοικισμού Καυκασίων. 5. Ιωάννης Τογρίδης, αρχηγός ομάδας προσφύγων Άνω Συν/σμού Καυκασίων και Κοινοτικός Σύμβουλος. 6. Αγαθάγγελος Παραστατιδής, αρχηγός ομάδας Ενώσεως Καυκασίων. 8. Καλαϊτζόπουλος Γεώργιος, αρχηγός ομάδας σηροτρόφων [...]. 9. Ηλίας Κοτζάμπασης, αρχηγός ομάδας Προσφύγων Μεσσοπολιτών και Κοινοτικός Σύμβουλος. 10. Φίλιππος Καραφουλίδης, αρχηγός ομάδας Ποντίων. 11. Αλέξανδρος Παρθενόπουλος, αρχηγός ομάδας Ποντίων. [...]. 22. [...] Αποφασίζομεν 1. Αναθέτομεν δια του παρόντος ομοφώνως [...] εκπόνησιν μελέτης και εκτέλεσιν έργων κατασκευής του υδραγωγείου της κοινότητας Πτολεμαΐδας. [...].

³² «Το υδραγωγείο ετροφοδότησε και την πόλη της Κοζάνης, η οποία υδρεύετο και αυτή με τους αρβανίκους-πηγάδια πριν έρθει η προσφυγιά του Καυκάσου»

Στην Εφημερίδα Μακεδονία, στις 2/10/1931 σε άρθρο που δημοσιεύει ο Π.Ξ. Ζαφειρόπουλος, εκθειάζει τους Ποντοκωμίτες, παρόλο που διαπιστώνει ότι ο θεσμός των Κοινοτήτων στο Νομό Κοζάνης δεν αποδίδει τα αναμενόμενα για τους κατοίκους³³. Επίσης στην Εφημερίδα Μακεδονία, λίγο πριν χρονικά, στις 2/7/1927, θα υπάρξει αναφορά στην Ποντοκώμη και στην ανάπτυξη που παρουσιάζει στον τομέα της κτηνοτροφίας.³⁴

4.5 Έθιμα-Παραδόσεις από τον Καύκασο

Πολλά από τα έθιμα και τις παραδόσεις που είχαν οι νυν κάτοικοι Ποντοκώμης όταν ζούσαν στην περιοχή τους Καρς, «έφεραν» μαζί τους και τα αναβίωναν, μάλιστα κάποια αναβιώνουν ακόμα και σήμερα. Τέτοια πολιτιστικά στοιχεία σχετίζονται με το τραγούδι, το γλωσσικό ιδίωμα, τα διάφορα έθιμα τελετών όπως ο γάμος, ο αρραβώνας και η κηδεία.

4.1.1 Ο γάμος στον Καύκασο- Έθιμα

Η κοινωνία που ζούσαν οι κάτοικοι στα χωριά του Καυκάσου διαφέρει σημαντικά με την σημερινή εποχή, επομένως είναι λογικό η τελετή του γάμου να εμφανίζει αρκετές διαφορές σε σχέση με σήμερα. Ωστόσο, κάποια έθιμα του γάμου ακόμα και σήμερα πολλοί νέοι τα γνωρίζουν και τα αναβιώνουν. Τα έθιμα αυτά μπορεί να διέφεραν από χωριό σε χωριό του Καρς, όχι όμως ουσιαστικά.

Οι γάμοι λοιπόν γινόταν συνήθως σε μικρή ηλικία και ήταν αποκλειστικά υπεύθυνες οι γυναίκες για αυτό, εφόσον είχαν λάβει την έγκριση του αρχηγού της οικογένειας. Συνήθως οι οικογένειες είχαν πολλά παιδιά και παντρεύονταν γρήγορα.

³³ Με τίτλο «Η ΚΟΖΑΝΗ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΕΡΗΜΟ ΚΑΜΠΟ ΤΗΣ» αναφέρει για τις κοινότητες «εναυάγησε κι όχι μόνο δεν απέδωκε εκείνο που επιδιώκεται με το θεσμό αυτό, αλλά κι έκαμε ζημιές» [...] «ελάχιστες κοινότητες στο Νομό Κοζάνης έχουν να επιδείξουν έργα κοινής ωφελείας, όπως η κοινότητα Ποντοκώμης. Οι άλλες κατατρίβονται σε μικρά μικροζητήματα [...].»

³⁴ « Η κτηνοτροφία εις την περιφέρειαν Πτολεμαΐδας έχει πάρει μεγάλην ανάπτυξιν με την έλευσιν των προσφύγων, Ποντίων προ πάντων. Γάλα και γιαούρτι, τυρί περίφημο. Εις την Ποντοκώμην λειτουργεί και πρότυπον κτηνοτροφείον και πτηνοτροφείον φροντίδι του Εποικισμού. [...]

Για να γίνει ένας γάμος ακολουθούσαν μια διαδικασία όπως την περιγράφει στην μαρτυρία του ο Γιάννης Τσουκαλίδης:

- ΑΡΑΕΜΑΝ (Ανεύρεση). Οι γονείς του νέου που ενδιαφερόταν να παντρευτεί έψαχνα το κατάλληλο κορίτσι για αυτόν και την κατάλληλη οικογένεια από την οποία ήθελαν να είναι το κορίτσι.
- ΨΑΛΛΑΦΕΜΑΝ (Πρόταση): Αφού κατέληγαν με το ΑΡΑΕΜΑΝ, δηλαδή στην ουσία επέλεξαν ο κορίτσι, χρησιμοποιούσαν ειδικές γυναίκες που είχαν τον ρόλο της προξενήτρας, προκειμένου να ζητήσουν την κόρη για νύφη τους. Προκειμένου να μην γίνει κάποια παρεξήγηση, οι γυναίκες αυτές έκαναν πρώτα μια διερεύνηση της κατάστασης, επομένως έπρεπε να είναι πολύ καλές στη δουλειά τους. Εάν για οποιοδήποτε λόγο η οικογένεια της κοπέλας ήταν αρνητική, τότε η οικογένεια του υποψηφίου γαμπρού εγκατέλειπαν την προσπάθεια, κυρίως για λόγους εγωισμού. Αν η κοπέλα αυτή αποτελούσα διακαή πόθο της οικογένειας να την κάνει νύφη της τότε μπορεί να γινόταν το Σύρσιμο, δηλαδή απαγωγή, αλλά κάτι τέτοιο δεν συνέβαινε και τόσο συχνά.
- ΣΟΥΜΑΔΕΜΑΝ (Αρραβώνας): Εφόσον οι γονείς του κοριτσιού δέχονταν την πρόταση της οικογένειας του άνδρα, ακολουθούσε ο αρραβώνας. Το Σουμάδεμαν γινόταν βραδινές ώρες και πήγαιναν στο σπίτι του κοριτσιού ο νέος, οι γονείς του, ο παπάς μαζί με τους κοντινότερους τους συγγενείς. Όσο καιρό ο νέος ήταν αρραβωνιασμένος ποτέ δεν συναντούσε την νύφη μόνος του. Οι επισκέψεις που πραγματοποιούσε στα πεθερικά του ήταν μετρημένες και πάντοτε πραγματοποιούνταν μαζί με τους γονείς του. Θεωρούνταν ντροπή για εκείνη την εποχή να μπει ο νέος μόνος του στο σπίτι του πεθερού του. Πιο σύνηθες ήταν κατά τη διάρκεια του αρραβώνα οι γονείς των παιδιών σε «παρακάθια», οι μεν στους δεν και αντίστροφα. Σ' αυτή τη περίπτωση συνηθιζόταν να λέγεται μια τούρκικη παροιμία για τον υποψήφιο γαμπρό: Γαμπρέ γλυκά γλυκά (αραιά αραιά) να έρχεσαι.
- ΓΑΜΟΣ (Στεφάνωμα): Ο γάμος ή στεφάνωμα ήταν η ιερότερη στιγμή. Οι προετοιμασίες του ήταν μεγάλες και κρατούσαν μέρες. Συνηθιζόταν στην αυλή του γαμπρού να στολίζουν ένα κριάρι που είχε κορδέλες στα κέρατα. Γινόταν το ξύρισμα του γαμπρού που ονομαζόταν «νέγαμον» από τους

φίλους του με την συνοδεία του ήχου της λύρας και ποντιακών τραγουδιών. Το νυφικό λουτρό «νεγαμόλουτρο» της νύφης «νέγαμσα» γινόταν το Σάββατο και έπειτα η νύφη κλειδωνόταν στο δωμάτιο της. Ο γάμος γινόταν αυστηρά Κυριακή, ενώ αντί για κρασί, ο παπάς που τελούσε το μυστήριο προσέφερε στους νεόνυμφους «μελίγαλα», όπου πρόκειται για γάλα ανακατεμένο με μέλι, που έφτιαχνε εκείνη την ώρα) λέγοντας τα ακόλουθα λόγια: «έκλινεν εκ τούτου εις τούτο». Το ποτήρι που χρησιμοποιούσε ο παπάς στο τέλος της τελετής το πέταγαν στο πάτωμα για να σπάσει. Την ώρα που το ζευγάρι χόρευε τον χορό του Ησαΐα, οι παρευρισκόμενοι στην τελετή πετούσαν πάνω στο ζευγάρι κορκότα ανακατεμένα με ζαχαρωτά, σταφίδες, φουντούκια και μικρά κέρματα. Μετά το πέρας του μυστηρίου ακολουθούσε το χάρισμα, δηλαδή έδιναν δώρα οι συγγενείς και φίλοι στο νεόνυμφο ζευγάρι. (Αθανασιάδης Α. , 2010)

Εδέσματα και γλυκά του γάμου

- Κοσάρα: Είναι βραστή κότα, μεζές για τον κουμπάρο. Το συγκεκριμένο πιάτο προσφερόταν από τη θεία της νύφης συνοδευόμενη από τσίπουρο σε δίσκο στον κουμπάρο, όταν ερχόταν να παραλάβει τη νύφη από το σπίτι της.
- Μελοβούτυρο: Πρόκειται για κέρασμα που προσφερόταν στο γαμπρό και στον κουμπάρο, κατά το λογόπαρμα και το νυφέπαρμα.
- Πουρμά: Είναι γλύκισμα παρόμοιο με το σαραγλί, αλλά λίγο λεπτότερο. Το έλεγαν παλαιότερα και ζουλιχτόν (στριφτό). Ήταν ένα γλυκό που το έφτιαχναν κυρίως στους γάμους, στις βαπτίσεις, στις γιορτές γενικότερα. Σήμερα, όπως και παλαιότερα, πολλοί συγγενείς των νεόνυμφων φτιάχνουν πουρμά για να προσφέρουν στη χαρά.
- Τσαρέζα: Είναι ένα κέρασμα που αποτελείται από στραγάλια, σταφίδες και караμέλες και προσφερόταν στους προσκεκλημένους του γάμου, όταν αυτοί έφταναν στο πατρικό σπίτι των μελλονύμφων για να κάνουν τα δώρα και να ευχηθούν.
- Φούστορον: Είναι η ομελέτα. Γίνεται με αυγά και κάποια άλλα υλικά, ανάλογα με τι υλικά χρησιμοποιούνταν έπαιρνε και το όνομα της Σε διάφορες περιοχές προσέφεραν φούστορον στη νύφη και τους συνοδούς της

- Ωτία: Είναι γλυκίσματα που φτιάχνονται με ζύμη στο τηγάνι και προσφέρονται στους γάμους, στους αρραβώνες και στις γιορτές. Ακόμα και στις μέρες μας προετοιμάζονται και προσφέρονται σε γάμους και γιορτές.

Στα ποτά του γάμου κυριαρχούσε το τσίπουρο ή ρακί. Στα πλαίσια του γάμου με ρακί γιορτάζονταν το ψαλάφεμαν (πρόταση γάμου) και τα σουμάδα (οι αρραβώνες). Παλαιότερα, τα ποτά τα διέθετε ο επίστροπος της εκκλησίας, σε ορισμένο αριθμό οκάδων, συνήθως 12 και σπάνια 15 για το γεγονός του γάμου. (3ο Λύκειο Πολίχνης-Θεσσαλονίκη, 2004)

4.1.2 Έθιμα της βάπτισης

Τα έθιμα της βάπτισης εμφάνιζαν και αυτά κάποιες διαφοροποιήσεις από περιοχή σε περιοχή, αλλά στην περιοχή του Καυκάσου δεν υπήρχαν μεγάλες διαφορές μεταξύ των χωριών.

Το όνομα που θα επιλεγόταν να δοθεί σε κάθε παιδί ακολουθούσε την εξής ιεραρχία:

Το πρώτο παιδί, αν ήταν αγόρι, έπαιρνε το όνομα του παππού, ενώ αν ήταν κορίτσι έπαιρνε το όνομα της γιαγιάς (καλομάνα). Το όνομα του δεύτερου παιδιού και των υπολοίπων παιδιών, τα έδινε ο νονός ή νονά, οι οποίοι ονομάζονταν «δεξάμενος και δεξαμέντσα» αντίστοιχα, των οποίων όλη η οικογένεια τιμούσε και τιμά έχοντας αίσθημα σεβασμού κάτι που στις μέρες μας συναντάται πιο σπάνια.

Αν τυχόν πιο πριν είχαν πεθάνει νεογέννητα παιδιά της οικογένειας, πράγμα όχι τόσο σπάνιο για εκείνα τα χρόνια, τότε δινόταν τα ονόματα Ευστάθιος, Ναζή. Το βάπτισμα γινόταν πάντα στην εκκλησία, ενώ η μητέρα του παιδιού δεν πήγαινε στο μυστήριο. Αφού ολοκληρωνόταν η βάφτιση, ο κουμπάρος πήγαινε το παιδί στο σπίτι και η μητέρα έκανε τρεις μετάνοιες προκειμένου να πάρει το παιδί από τον νονό, ακόμα και σήμερα παραμένει αυτή η πράξη σεβασμού. Ο νονός του παιδιού επωμιζόταν τα έξοδα της βάπτισης και αντάλλαζε δώρα με τους γονείς του παιδιού. Υπήρχε υποχρέωση το νονού να αγοράσει τα πρώτα ρούχα στο βαπτιστικό του και να

αγοράζει ολόκληρη τη φορεσιά στην εφηβεία ή να δωρίζει χρήματα στο βαφτιστήρι του. Μετά την βάφτιση ακολουθούσε τραπέζι στο σπίτι των γονέων όπου ετοιμάζονταν και προσφέρονταν εδέσματα όπως πίτες, πουρμάς, ωτία και παρέχονταν ποτά από τον επίτροπο που άγγιζε τις τρεις έως έξι οκάδες ανάλογα την περίπτωση.

Σε τρεις μέρες μετά τη βάφτιση γινόταν η απόλυση του βρέφους και οι παρευρισκόμενοι έριχναν χρήματα στη σκάφη. Τέλος, μια βδομάδα μετά τη βάφτιση προκειμένου οι γονείς του παιδιού να τιμήσουν τον κουμπάρο, παρέθεταν τραπέζι σ αυτόν και την οικογένεια του. (3ο Λύκειο Πολίχνης-Θεσσαλονίκη, 2004)

4.1.3 Χοροί από τον Πόντο και τον Καύκασο

Οι χοροί από τον Πόντο και τον Καύκασο είναι ακόμα και σήμερα το πιο ζωντανό κομμάτι της ιστορίας, αφού διασώζονται σε βάθος χρόνου παρουσιάζοντας τις πτυχές του βίου των ανθρώπων που ήρθαν στην Ελλάδα πριν περίπου 100 χρόνια. Με τους χορούς οι άνθρωποι γιορτάζουν τις γιορτές, τους γάμους, τα πανηγύρια και διάφορα άλλα γεγονότα της ζωής τους. Στις προσπάθειες όλων των συλλόγων όπως και του Πολιτιστικού Συλλόγου Ποντοκώμης συγκαταλέγεται η προσπάθεια να αναβιώσουν οι ποντιακοί χοροί όσο πιο πιστά γίνεται.

Οι χοροί που χορεύονται σήμερα κυρίως είναι οι ακόλουθοι: η σέρα (πυρρίχιος), το τικ, το ομάλ, το διπάτ, η πατούλα, η λεμόνα, το κότσαρι, η σερανίτσα, η λετσίνα, το κοτσαγκέλ, η καζάτσακ, το τας κλπ. Οι χοροί διπάτ, τικ και ομάλ ακολουθούνται από ποντιακά δίστιχα είτε ηρωικά είτε νοσταλγικά. Κύριο χαρακτηριστικό αυτών των χωρών είναι ότι κυριαρχεί η σοβαρότητα και η ευγένεια. Στους χορούς τρυγόνα και πατούλα επικρατεί κυρίως χαρά και ευθυμία, καθώς τα τραγούδια που συνοδεύουν αυτούς τους χορούς έχουν σκωπτικό περιεχόμενο. Οι πιο λεβέντικοι χοροί είναι το κότσαρι, το τρομαχτόν, η λετσίνα καθώς και η σέρα. Τέλος, η τρίχορδη λύρα είναι το κατεξοχήν μουσικό όργανο που συνοδεύει τους συγκεκριμένους χορούς. Για τους Καυκάσιους όπως είναι οι Ποντοκωμίτες ο πιο φημισμένος χορός είναι το Κότσαρι. (3ο Λύκειο Πολίχνης-Θεσσαλονίκη, 2004)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι Πόντιοι που μετακινήθηκαν κατά τη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου το 1877-1878 από τον Πόντο στο Καρς παρέμεινα εκεί για 40 περίπου χρόνια. Εκεί δέχθηκαν ισχυρές γλωσσικές και πολιτισμικές επιρροές από τους Ρώσους, ενώ τους δόθηκε η δυνατότητα να αναπτύξουν τις κοινότητες τους σε μεγάλο βαθμό, να οργανωθούν και να μορφωθεί το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού τους, καθώς σε κάθε χωριό υπήρχε σχολείο. Παράλληλα, το γεγονός ότι οι Ρώσοι ήταν ομόδοξοι έδωσε την δυνατότητα να διατηρηθεί το χριστιανικό στοιχείο χωρίς να δέχεται επιρροές και καταδίωξη από τους αλλόθρησκους κυρίως μουσουλμάνους.

Ωστόσο, οι έντονες γεωπολιτικές αναταράξεις στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και η επεκτατικότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, άρχισαν να ασκούν ασφυκτικές πιέσεις σε αυτούς τους ανθρώπους. Τότε μετά από μια περιδίνηση στην περιοχή του Καυκάσου και αφού χάθηκε πολύς κόσμος λόγω των κακουχιών και των δυσμενών καιρικών συνθηκών αποφασίστηκε, μετά την καταλυτική παρέμβαση του Νίκου Καζαντζάκη η μεταφορά τους στην Ελλάδα. Όπως και έγινε από το 1920-1924, κυρίως στην περιοχή της Μακεδονίας, καθώς εκεί υπήρχαν αγροτικές εκτάσεις που θα μπορούσαν να καλλιεργηθούν από τους πρόσφυγες, ενώ παράλληλα θα άλλαζε και η σύσταση του πληθυσμού που μέχρι τότε ήταν κυρίως σλαβόφωνοι.

Κατά την άφιξη τους οι πρόσφυγες από τον Καύκασο αντιμετώπισαν πλήθος προβλημάτων, έμειναν μεγάλο διάστημα σε καταυλισμούς προσφύγων, είτε σε παράγκες που τους παραχώρησε το ελληνικό κράτος. Οι Καυκάσιοι εγκατασταθήκαν στα χωριά της Μακεδονίας και της Θράκης κυρίως, όπου υπήρχε αδιάθετη γη και θα μπορούσαν να δουλέψουν. Ωστόσο, σημαντικά προβλήματα δημιουργήθηκαν μέχρι να καταφέρουν αυτοί οι άνθρωποι να ενσωματωθούν στην ελληνική πραγματικότητα.

Στην Ποντοκώμη εγκαταστάθηκαν Καυκάσιοι, ενώ μέχρι πριν ήταν Τούρκοι οι κάτοικοι, κατάφεραν και δημιούργησαν πολλά πράγματα.. Όντας δραστήριοι συμμετείχαν ενεργά μετά το 1925 σε όλα τα μεγάλα γεγονότα της ιστορίας. Παράλληλα, έφεραν μαζί τους και ενσωμάτωσαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πολιτισμικής ταυτότητας του Καυκάσου. Τα πρώτα χρόνια, όντας επηρεασμένοι από

τη διαβίωση τους με τους Ρώσους ανέπτυξαν έντονη αριστερή δράση, συμμετέχοντας σε μορφές κινημάτων και κινητοποιήσεων.

Η φυσιογνωμία του χωριού άλλαξε τα τελευταία 50 χρόνια, με τους περισσότερους κατοίκους πλέον να αναπτύσσουν δραστηριότητα που σχετίζεται με τη ΔΕΗ και το λιγνίτη. Δημιουργήθηκαν θέσεις εργασίας, αυξήθηκαν τα εισοδήματα, αλλά ανέκυψε ένα ακόμα μεγάλο πρόβλημα για τους κατοίκους του χωριού.

Πριν καν προλάβουν λοιπόν να συμπληρώσουν 100 χρόνια εγκατάστασης στη Ποντοκόμη, καλούνται να μετεγκατασταθούν σε νέο οικισμό, καθώς η ΔΕΗ θα απαλλοτριώσει το χωριό και τα κτήματα τους. Για άλλη μια φορά λοιπόν τα τελευταία 150 χρόνια ανέστιοι, βέβαια υπό διαφορετικές συνθήκες.

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκόμης και οι άλλοι Σύλλογοι του χωριού όπως αναφέρθηκαν, θα φροντίσουν να μεταφέρουν μαζί τους όλα αυτά που συνθέτουν την ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα των κατοίκων του χωριού, μαζί με όλα τα ιστορικά στοιχεία. Αυτά που «ήρθαν» από τον Πόντο και τον Καύκασο σχεδόν έναν αιώνα πριν και αυτά που διαμορφώθηκαν όλα αυτά τα χρόνια της σύγχρονης διαβίωσης στην Ποντοκόμη. Είναι σίγουρο ότι οι Ποντοκωμίτες θα καταφέρουν γρήγορα πάλι να δημιουργήσουν τον νέο οικισμό που θα συνδέει το παρελθόν με το μέλλον καθώς διανύουμε τον 21^ο αιώνα.

Ποντοκόμη, ένα χωριό με αρχή και τέλος.....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 3ο Λύκειο Πολίχνης-Θεσσαλονίκη. (2004). *3ο Λύκειο Πολίχνης*. Ανάκτηση Μάιος 12, 2017, από <http://3lyk-polichn.thess.sch.gr/pleiades/pages/pontioi.htm>
- Omikron magazine. (2008, Ιούλιος-Αύγουστος). *Omikron magazine* , σσ. 94-98.
- Αγτζίδης, Β. (2008). *Πόντος, Ένα Ανοιχτό Ζήτημα*. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις .
- Αθανασιάδης, Α. (2010). "*Γεννηθείς εις Καύκασον Ρωσίας*". Ανάκτηση Μάιος 1, 2017, από <http://kafkasios-pontokomitis.blogspot.gr/>
- Αθανασιάδης, Α. Α., & Μιχαηλίδης, Η. Χ. (2010). *Γεννηθείς εις Καύκασον Ρωσίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ινφογνώμων.
- Αθλητικός Σύλλογος Ποντοκώμης. (2015). Ποντοκώμη : Αθλητικός Σύλλογος Ποντοκώμης.
- Γυμναστικός Σύλλογος Ποντοκώμης. (2013). *Γυμναστικός Σύλλογος Ποντοκώμης*. Ανάκτηση Απρίλιος 17, 2017, από <http://pontokomi-skaki.blogspot.gr/>
- Δήμος Κοζάνης . (2015). *Δήμος Κοζάνης* . Ανάκτηση Απρίλιος 1, 2017, από <http://www.kozanh.gr/web/guest/553>
- Δημοτικό Σχολείο Ποντοκώμης Κοζάνης. (2009). *Δημοτικό Σχολείο Ποντοκώμης Κοζάνης*. Ανάκτηση Μάιος 1, 2017, από <http://pontokomischool.blogspot.gr/>
- Καλεντερίδης, Σ. (2006). *Ανατολικός Πόντος*. Αθήνα: Εκδόσεις Ινφογνώμων.
- Καρακασίδου, Α. (2000). *Μακεδονικές Ιστορίες και Πάθη 1870-1990*. Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.
- Λαυρεντιάδης, Ι. (1971). *Μετοικέσια Καυκάσιων 1895-1907*. Αθήνα: ΑΡΧΕΙΟΝ ΠΟΝΤΟΥ.
- Λιθοξόου, Δ. (2007). *lithoksou.net*. Ανάκτηση Απρίλιος 28, 2017, από <http://www.lithoksou.net/p/egkatastasi-prosfygon-grafeio-eordaias-kailarion>
- Μανάδης, Ν. (2004). *Εορδαία, Ένας αιώνας*. Παλιομαναστηρο Άρδασσας: Ιερά Μονή Αγίου Κοσμά Αιτωλού.
- Μαρούδη, Ε. Γ. (2009). *Μεταπτυχιακή Διατριβή: Πρόσφυγες της Ανατολικής Θράκης, της Μικράς Ασίας και του Πόντου*. Κομοτηνή: Δ.Π.Θ. Νομική Σχολή-Τομέας Διεθνών Σπουδών .
- Μητσιάκου, Ε., & Μιλτιάδου, Σ. (2010, Μάρτιος - Απρίλιος). Οικο-Πολεοδομία. Σχεδιάζοντας τη Νέα Ποντοκώμη . *Τεχνικά Χρονικά* , σσ. 155-207.
- Ξανθόπουλος, Κ. Α. (1997). *Οι Έλληνες της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης, Μετοικίσεις και εκτοπισμοί, Οργάνωση και Ιδεολογία*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Πελαγίδης, Ε. (1994). *Η αποκατάσταση των προσφύγων στη Δυτική Μακεδονία (1923-1930)*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη .

Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκώμης. (1978). *Καταστατικό Πολιτιστικού Συλλόγου Ποντοκώμης*. Ποντοκώμη: Πολιτιστικός Σύλλογος Ποντοκώμης.

Σύλλογος Περιβάλλοντος και Ποιότητας Ζωής Ποντοκώμης. (2007). *Pontokomi.com: Σύλλογος Περιβάλλοντος και Ποιότητας Ζωής Δήμου Δημητρίου Υψηλάντη*. Ανάκτηση Απρίλιος 30, 2017, από <http://pontokomicom.blogspot.gr/>

Φωτιάδης, Κ. (1991). *Ο Ποντιακός Ελληνισμός της τέως Σοβιετικής Ένωσης*. Θεσσαλονίκη: Σωματείο "Παναγία Σουμελά".